

JEZUS NA OLJSKI GORI.

R. AUER:
ROŽE.

SLOVANSKA VZAJEMNOST.

Spisal A. Dermota.

Ali je? — Kaj je? — Kaj hočeš s to besedo?

Tem vprašanjem bi bilo pred petdesetimi leti lažje odgovorili zadovoljivo, nego dandanes, — vkljub temu, da imamo sedaj o tem že kar celo posebno literaturo. Morda pa prav zaradi tega.

Pisatelj knjige *Slovanské svity** se tudi vprašuje: „In ideja vzajemnosti? Kaj si pravzaprav predstavljamo v vzajemnosti? Ali je dogovor, kako bi si vzajemno brisali oči? Danes

* Jozef Kuffner: — Volné listy z kroniky vývoje. Praga 1903. J. Otto.

jaz Tebi pripravim ovacijico, zažgem Tebi malo kadila, jutri pa zopet Ti meni? . . . In globlje pojmovanje te ideje? Ali ga ni?“ (Str. 101.)

Jan Kollár si je bil razmeroma bolj jasen, nego smo si vobče danes.

Vzrok pa, da je ideja tako zaostala, da ni mogla dobiti vidnejše oblike? Ideja je bila prezgodnja, oziroma razmere različnih slovanskih narodnosti še niso bile godne, da bi se bila ideja mogla v njih in iz njih izkristalizovati.

Saj si še danes predstavljamo povečinoma, da se ideja slovanske vzajemnosti res izraža na pr. v političnih vprašanjih, ali na raznih navdu-

šenih shodih. Slovanska vzajemnost, kakor se razumeva danes običajno, je le široka fraza, v kateri nič ni. In dokler razmotrivamo stvar le pri vrhu, tudi nič ne more biti. Prosim, ne more biti! —

Kako pa se razvija ta ideja? Kakor vse velike, obsežne ideje — počasi. Glej velikonemško idejo, ki se je razvijala celo stoletje, preden je bila uresničena! Glej idejo internacionalizma — koliko duševnega in gmotnega napora so žrtvovali baš najrevnejši sloji, in danes je ideja internacionalne solidarnosti živa v milijonih organiziranih proletarcev!

Premisli, kako se je rodila vsenemška ideja! Napoleonove vojske, gospodarski razvoji, politični razvoj, socialni razvoj — skratka vsi interesi, ki so podlaga in predpogoj vsaki svetovni moči, so se polagoma združevali, sodelovali in pripravljali tla in čas — Bismarcku.

In internacionalizem — ali je kaj drugega, nego zavest skupnih interesov, gospodarskih, političnih, socialnih, kulturnih . . . interesov jednega sloja po vsem svetu? In čim so se zavedeli proletarci, da jih vežejo skupni interesi, so začeli že premišljati, kako bi uveljavili moči, skrivajoče se v skupnosti interesov: uredbe in uprave so si izmišljali, ki naj bi premenile sedanji družabni sistem v sestavo kolektivizma. In Nemci — brž ko so začutili, da imajo skupne interese, so že tudi ustvarjali nove oblike, ki bi se v njih uveljavili ti interesi.

Analogno je pri ideji slovanske vzajemnosti.

Skupne interese imamo (recimo: avstrijski) Slovani. Pa jih vrlomalo spoznavamo. Časih kar nič. Dokler ne pridejo nasprotniki in nas ne pouče s silo, da imamo take skupne interese, da jih moramo imeti, šele ustvariti, če ni drugače.

Ideja slovanske vzajemnosti je torej šele ondi, da se začenjamo ozirati po skupnih interesih, potem šele pa bomo iskali in snovali potrebne oblike za realizovanje teh skupnosti.

* * *

Vprašam — ali nimamo Slovenci več in ožjih zvez z Italijani in Nemci, nego z najbližjimi „rodniimi brati“ — s Hrvati? Ali čutimo kakšne težnje za Balkanom sploh? Ali niso bili naši stiki s Čehi prav do zadnje dobe minimalno znatni? Kaj nas veže vidnega, poznatnega s Poljaki? Rusi pa za nas sploh ne vedo — —

Prosim, kje je tu kaj slovanske vzajemnosti? Nas priklepajo gospodarski, socialni, kulturni, dà, celó politični interesi krepkeje na Italijane in Nemce, nego na Jugoslovane. Dijaki na

srednjih šolah se še navdušujejo za jugoslovansko vzajemnost — visokošolci ne več. Še manj pozneje, ko so stopili v „praktično življenje“.

Naravno: Slovenci smo kulturno popolnoma nesamostojen narod; svojega kulturnega tipa še nismo ustvarili in ga še ne bomo imeli tako kmalu. Odvisni smo tedaj od tuje kulture. Ker pa je hrvaški, sploh jugoslovanski kulturni tip še bolj embrionalen nego naš, tedaj nam mora imponirati, biti za vzor perfektni laški ali nemški kulturni tip. Dejstvo je, mi smo še inferiorni; ni nam tega treba zamerjati, češ, to je izmišljeno očitjanje, s katerim nas dražijo naši Nemci in Italijani. Saj mi sami dokazujemo in priznavamo v vsem svojem narodnem življenju, da je to resnica. Čemu bi se tedaj razčljujevali vsled predbacivanja inferiornosti nad Nemci — umeštnije bi bilo, da se vznemirjamo nad seboj!

Ali je tedaj jasno, zakaj smo si tako tuji med seboj — slovanski bratje? Vsi, zlasti Jugoslovani, smo kulturno mladi. Vsi motrimo svet skozi naočnike tuje kulture. Vse vidimo tako kakor si ona želi, da bi videli. In ne vidimo, kar je prav za njo, da ne bi videli. Tako smo prepojeni s tujo kulturo, tako v tujstvu udomačeni, da le ponavljamo, kar nam je povedal in podal tujec; svojih razmer s svojo lučjo ne znamo razsvetljevati. (Prim. str. 58. in 61.)

Vsled tega nam je dana pozitivna naloga: Sami moramo ustvariti svojo idejo, uresničiti svoj tip. Iz svoje odvisnosti se moramo izkopati!

En primer, kako smo nesamostojni, inferiorni, kako se čutimo manj vrednimi: Znan si z Nemcem. Prijateljski sta si obe rodbini — tvoja in njegova. On te povabi na lov — z nemško vizitko; kajti on ima samo nemške vizitke. Tebi se zdi to popolnoma primerno in logično. In ko zopet Ti vabiš Nemca k sebi, pošlješ mu nemško ali dvojezično vizitko — in tudi to se Ti zdi čisto logično; kajti kdo je na Slovenskem še zahteval, da se Nemce vabi k Slovincu s slovensko vizitko?! Akademično govoriš proti prevladi nemščine; v praksi —?

Razumete, zakaj se vrši naše življenje pod nemško, oziroma laško odejo? — In sami hočemo tako, sami se odevamo s to tujo odejo; kakšne politične zveze tukaj nimajo pomena . . .

Naloga je jasna — svojo slovensko kulturo si moramo ustvariti. Mi moramo biti svoji. Svoj pa ne moreš biti, če nisi vzel iz sebe, iz svoje okolice, iz svojega življenja. (Prim. str. 128.)

In ko smo svoji, si moramo ustvariti možnost, da stopimo v ožjo, intimnejšo dotiko, zvezo

z ostalimi slovanskimi narodi. To je mogoče šele, če se jezikovno umevamo. Dandanes je to še jako neznatno razvito — a vendar je i tu napredek. Ni treba več posredovanja nemščine, kjer so zbrani sami Slovani. Težko se vrši proces jezikovnega zblizenja med Slovani, a utajiti se ne da. In ogromen korak do boljšega vzajemnega spoznanja bi bil, ako bi si vsak inteligenen Slovan osvojil vsaj v toliko drugih slovanskih jezikov, da bi jih razumel. Ta tehnična formula — kakor jo nazivlje Kuffner — je silno preprosta: Govori svoj jezik, a razumi vsakega Slovana, ako govori v svoji materinščini. Silno jednostavno! — Brž ko je to uresničeno, spoznamo svoje vzajemne interese in si ustvarimo tem interesom odgovarjajoče zunanje oblike — idealna, iluzorična slovanska vzajemnost se realizuje, materializuje. In prav te materialnosti pogrešamo v ideji slovanske vzajemnosti. Doslej si jo vsak šele predstavlja, po svoje misli; a mi jo hočemo, moramo videti. Doslej vsled samih lepih besedi nismo mogli do dejanj. In dokler bomo samo besedičili o medsebojni ljubezni slovanskih bratov, dokler ne bomo mogli pokazati nobenega dejanja, v katerem se odseva ta ljubezen, ne bo nič z vso slovansko idejo. Kajti ljubezen je delo, ljubezen je v delu in delo je ljubezen. V delu naj se pojavlja tudi slovanska vzajemnost.

* = *

Saj ste že opazili pionirje te ideje. Že šest let je preteklo, odkar so se sešli — skoraj bi dejal: slučajno, ko bi jih ne bile v to prisilile razmere, tlak tuje kulture, zavest odvisnosti od tujstva in hrepenenje po neodvisnosti, samostojnosti, samo-

tvornosti. Cel stan, najinteligentnejši stan predstavljajo ti pionirji — slovanski časnikarji.

Našli so se iz vseh slovanskih krajev, začeli so se iz oči v oči spoznavati in — razumevati. Ni še vse poravnano in dognano med njimi, toda mnogo, mnogo boljše je, odkar ne poslušajo več tujega suflérja, ampak se zanašajo na svoj sluh in svoj vid.

Slovanski časnikarji so nekako pokazali pot, kako naj se zblížujemo. Stanovsko organizacijo si snujejo — najpreje doma, potem nad celotnim Slovanstvom. —

Tako morajo prihajati drugi stanovi tudi.

Spomnite se na pr. poljskega Wrzeszna: Poljaki-trgovci so odpovedali nemškim dobaviteljem in pozvali češke trgovce. Tujec jih je prisilil, da so se spoznali.

Ali pa shodi čeških in poljskih zdravnikov, slovanskih historikov! Ali mislite, da ni to velepomembljivo, če se v Pragi na univerzi zbira čimdalje več slovanskih akademikov?

Proces bo analoški našemu ožjemu narodnostnemu prerojenju: stroko za stroko, stan za stanom smo si morali osvojiti, da je postal slovenski; stroko za stroko, stan za stanom se mora tudi tu zblíževati, dokler končno ne bode prerojena vsa celota.

Za sedaj pa smo s svojo idejo še v pripravljalnem stadiju. Vre nekaj — a še pod gladino, površje pa miruje; kalí nekaj — a kalí so še v zemlji; le toliko vemo, da so plemeniti sejavci zasejali dobro seme in v plodovito zemljo. Predpogoji za uspevanje so torej dani. Zberó naj se le še delavci, ki bodo gojili to seme. Delavci, ne najemniki!

MOJA MLADOST.

V mojem vrtu, v jasnih nočeh
mrtva mladost se spreha . . .
v njenih zastrtih — tihih očeh
sama se žalost poraja . . .

Sredi vrta raz rožni si grm
trga blede cvetove . . .
krasi in venča z belo rokó
upov mojih grobove . . .

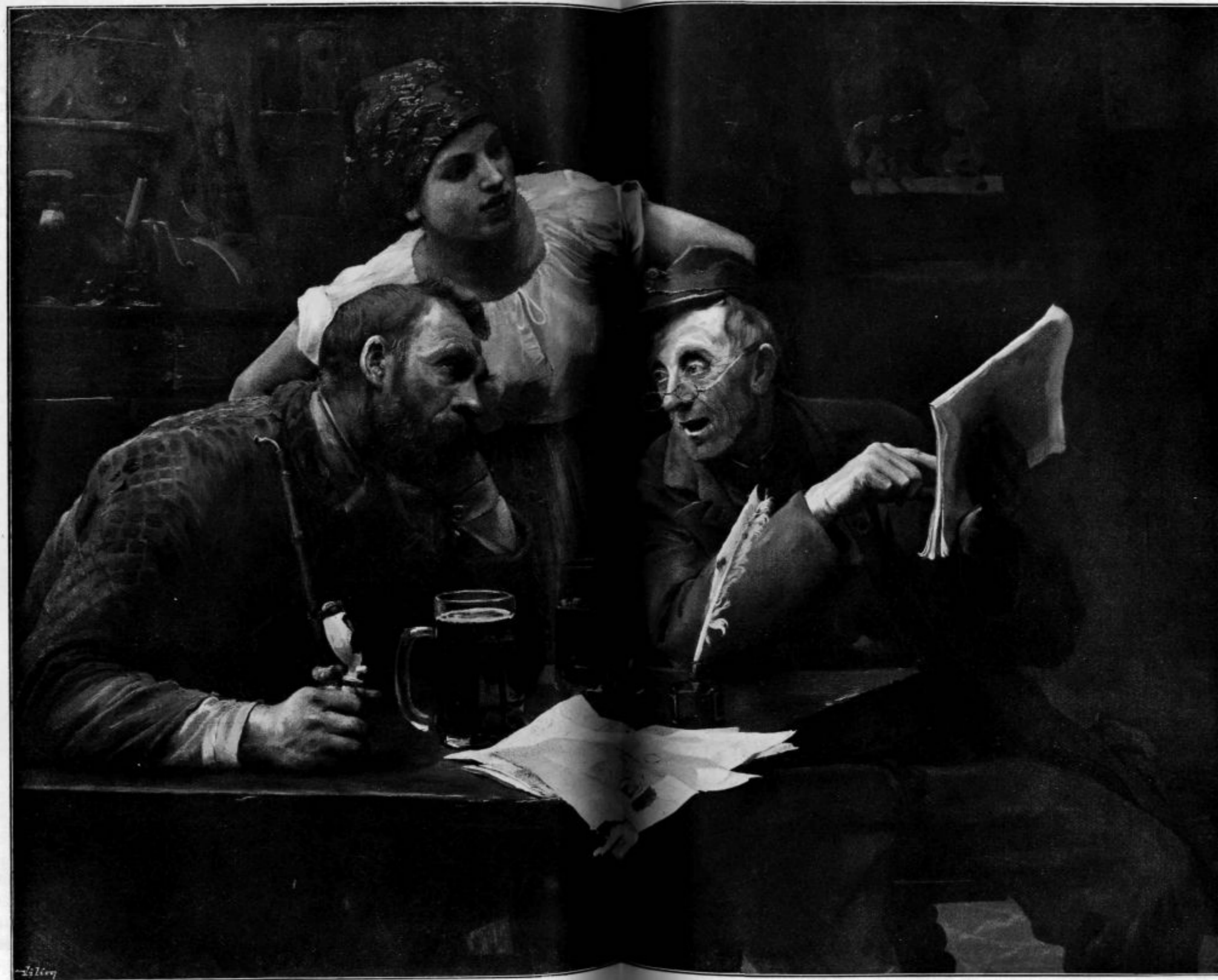
Kristina.

MOJE POTI.

Na mojih potih solnca ni,
ob njih ni cvetja, ni zelenja,
na mojih potih in stezah
ni radosti in ni življenja.

Kadar bo v jasnih, toplih dneh
ljubezen z mladoletjem vzkliła,
na moje poti in steze
brezupna noč se bo zgrnila. —

Kristina.

JAN VITEZ SKRAMLIK: VESTI Z BOJIŠČA.

ROMAN UMETNIŠKEGA SAMOUKA.

Spisal Olčev Igo.

VIII. OB IZVIRU VEDE.

(Dalje.)

Kakor so bile takrat izredno plodovite letine, takisto so se vrstili ondaj tudi letni časi v normalnem redu. O Vseh Svetnikih je navadno zapadel sneg, ki je ležal vso zimo tja do Velikenoči.

S snegom se na kmetih začne zopet drugo življenje. To je treba kidati sneg, ogrebat strehe, delati tir i. t. d. Ko pa je vse opravljeno, hajdi po sani in na drsališče!

V sanínkanju je bil moj strijc pravi mojster, v čemer je tudi mene izvežbal.

Mož je postal zopet živahen in vesel ter je preskrbel zame vsakovrstnih zabav. Menda je menil, da mi s tem prežene misli na — šolo, o kateri ni hotel ničesar slišati. Ali Peter je delal račun brez — mene!

Na pustni torek, ko smo sedeli okrog obložene mize, reče mu stari Paman kar brez vvida:

„Peter! Prihodnjo spomlad mora Igec v šolo!“

Strijc je izpremenil sicer barvo, a prikimal molče čestitljivemu možaku.

Kakor sem pozneje izvedel, posredovali sta v tej zadevi moji prijateljici Ančka in Jerčka pri njihovem očetu.

In po Velikinoči sta priskakljali deklici neko jutro pome. Z utripajočim srcem sem se napotil z njima po strmem klancu na vinorodni Kremperk, k župni cerkvi Sv. Ane.

Ondu, kjer se zdaj dvíga prostorno enonadstropno šolsko poslopje, je bila pritlična hiša, v kateri je bil nameščen v sobi na desno prvi razred ljudske šole. Tam nas je bilo stlačenih 70—80 otrok obojega spola. In ker je tretjina Sv. Anovske fare nemška, bili smo mešani tudi po narodnosti.

Tu smo sedeli stisnjeni po tesnih klopeh ter okrog peči in na stopnicah učiteljevega katedra. Kadar so prišli na vrsto Nemci, morali smo se Slovenci umakniti na hodnik in naopak. Seveda: v gostem, soparnem vzduhu smo dihali in zevali kakor ribe na suhem pesku!

In vendar je iz one pretesne, zaduhle šolske sobe izšlo nekaj znamenitih mož, ki so raznesli slavo Sv. Anovske šole križem sveta!

Tu je črpal prvotne nauke znanosti dvorni svetnik Josip Šuman, potem Cegnarjev Franjo,

ki počiva kot umrli kapucinski pater Bonaventura na kamenitem pokopališču na Reki; dalje dva brata: Ivan in Josip Kukovec, katerih prvi je še zdaj župnik Sv. Ane tam na Nemškem Štajerju, drugi pa je umrl kot župnik pri Sv. Andrašu v Slov. Goricah. In še več drugih odličnjakov se je šolalo tamkaj . . .

Tisto dobo je bil ondu jako inteligen ten in zaveden učitelj, Brlič, ki je znal vcepiti ter razvneti v srcih svojih učencev iskro hrepenenja po učenosti, da jih je gnala potem na višje šole. Toda Brlič je, žal, odšel prav isto leto, ko sem začel pohajati šolo. Videl sem ga še, poslavljajočega se od jovijalnega župnika Ferenca. Bil je slok, vitkostasen mož, inteligentnega obličja z energičnimi potezami . . .

V prvem razredu je takrat poučeval nadučitelj-voditelj Mavrič, ki je umrl pred tremi, štirimi leti v visoki starosti.

Kaj enostaven je bil takrat učni načrt v naši ljudski šoli. Tu smo malodane dobrega četrtileta slovkali in čitali posamične besede ter se vežbali v številjenju od 1 do 100. Drugo leto smo šele začeli pisati s tistimi gosjimi peresi, katere nam je učitelj obrezaval po celo uro. „Računica“ naša se ni povzdignila nad navadne štiri vrste računstva! Glavni predmet, rekel bi, je bil v tistih patrijarhaliških časih — katekizem in pa izbrane zgodbe sv. pisma, tu in tam tudi nekoliko cerkvenega petja . . .

Mene, ki sem bil pri vstopu v šolo že večščitjanju in pisanju, ni kaj posebno zanimalo tako enakomerno izgovarjanje pojedinih črk in zlogov. Imel sem torej časa in prilike v izobilju za opazovanje in proučevanje raznoličnih svojih sočencev in součenk. In pri motrenju glupih in komičnih obrazov se mi je že takrat začela vzbujati satirično-ironična žilica, ki mi je ostala svojstvo vse do danes. Zlasti — tisti nemški tovariši so uprav izzivali mojo zabavljivo oponašanje njihovega jecljajočega čitanja. Nehote mi je jezik izgovarjal besedo za besedo ž njimi vred, kar je povzročalo občen smeh, meni pa nakopalo marsikatero „packo“ s tanko španjsko palčico na zateklo dlan.

In ko se mi je zabranilo glasno sočitanje, lotil sem se risanja in posnemanja glav in obrazov v karikaturnih oblikah. No, seveda! Tudi tisti

moj šport ni dolgo ostal tajen. In tako sem prišel zopet v dotiko s prožno Španjolko in sicer ne samo na roki.

V tem oziru sem si pridobil torej precejšnjih zaslug! In vežbal sem se rano v stroki ironizacije in persiflaže, ki mi je obrodila tudi v poznejšem življenju dokaj sitnostij in mržnje.

Dasi sem imel v „nравnosti“ vse polno črnih pik v učiteljevem zapisniku, sem bil v učenju, zlasti v čitanju in pisanju, vedno med prvimi odličnjaki.

Sicer pa v tistih časih ni bilo posebne strogości. Pri izpraševanju, zlasti pri glavnem izpitu, kateremu je predsedoval takrat — dekan, včasih kar sam domač župnik, — bilo je odločilno ponajveč znanje — krščanskega nauka! In v tem predmetu sem bil izredno podkovan.

Saj pa smo tista leta bili tudi trdno spojeni s cerkvenimi obredi. Naš nadučitelj je opravljal zajedno službo — organista in cerkovnika.

Hej! To je bilo veselje, kadar nas je poslal zvonit, bodisi poldan ali mrliču! Za čast: zvoniti z velikim zvonom, je moral odločiti vsakokrat — žreb, ker sicer bi se bili stepli!

Takisto je bilo častno odlikovanje kdor je bil izbran za ministranta in pri tem zopet, kdor je pozvanjal pri maši in pri procesiji z velikim zvoncem. Tudi tu je trebalo kompromisa! — —

Tri leta smo prebili na solnčnem Kremperku, prisvojivši si skromnih znanostij v treh razredih ljudske šole . . . Ko pa smo delali končni izpit, narekoval mi je župnik Ferenc dolgovezno perijodo v — nemškem jeziku. Zapisal sem jo brez vsakega najmanjšega pogrška!

„Poglejte na tablo, gospod doktor!“ reče presenečeni župnik zdravniku dr. Postiču.

In zdravnik je prečital brezpogrešno moje pisanje, segel v žep ter mi podaril svetel — Marije Terezijin tolar.

„Weiter studieren lassen!“ se oglasi kaplan Pukšič.

„Saj je zdaj prosta ustanova, ki jo je užival doslej Rola!“ pristavi dobrodušni župnik ter me pogladi po glavi.

Prišedši po sklepnem šolskem izpitu domov, pobahal sem se pač z doktorjevim tolarjem, a zamolčal sem župnikovo opombo glede „proste ustanove“, ker sem vedel, da se od strijca nimam nadejati nikake pomoči.

Nekega poletnega večera pa je prišel k nam gospodarjev sin Jožek, ki je bil kot visokošolec doma na počitnicah, ter me je vprašal, ali bi hotel iti v „latinske šole“.

„Kako naj pojdem študirat, ko nimam nikogar na svetu, ki bi plačeval za-me?“ sem mu odgovoril.

Strijc Peter je seveda molčal, blagosrčna teta pa si je brisala oči . . .

In tisto noč, ko vsled razburjenih mislij nisem mogel zaspati, sem slišal, kako je tetica pri-govarjala svojemu možu, naj me pošlje v višje šole.

Strijc pa je dejal: „Ne! Igec ostane pri nama kot najin sin! Saj svojega otroka nimava!“

In teta je zaihtela, — očitanje jo je pač zabolelo!

Po tistem ponočnem razgovoru je bilo zopet vse mirno in dnevi so nam potekali enakomerno, kakor gladki valovi ravninskega potoka.

Nekega vedrega jesenskega dne sva s teto tam zunaj na obsepi njivi Pamanove „Ljubljane“ pléla korenje. Tedaj pridrči mimo njive po cesti, ki pelje od Sv. Ane po vrhu navzdol v trg Sv. Lenarta, lahen koleselj, na njem pa je sedel naš nadučitelj Mavrič in njemu na levi strani bivši moj součenec — Janko Lončarjev . . .

„Janko!“ sem kriknil ter stekel za vozicem; toda izginil je na ovinku klanca in jaz sem omahnil na njivinem vratju, ruvaje si v divji bolesti svoje lase.

„Oh, tetica! Lončarjev Janko se pelje v Maribor v latinske šole, jaz pa naj ostanem na kmetih pastir in boren dninar!“ sem tarnal ter se valjal ves obupan po tleh.

Teta me je božala in tolažila, a ko je videla, da je vsa njena tolažba zaman, ostavila je pletev ter me spremila domov. Spekla mi je toli priljubljene gibanice. Toda od prehude razburjenosti sem obolel ter ležal potem teden dni.

Strijc Peter, videč me v toliki brezupnosti, mi je obljubljal vsakovrstnih razvedril, in ko sem mu izpovedoval župnikova namigavanja o tisti ustanovi, šel je k Sv. Ani, da govori z „gospodi“.

Vrnivši se na dom, mi sicer ni ovadil, kaj so mu povedali v farovžu, a prinesel mi je listič, s katerim me kaplan Pukšič vabi k sebi. Tudi ta gospod mi ni razkril pravega vzroka, zakaj ustanove niso podelili meni, tolažil pa me je sočutno ter mi dal različnih knjig, da jih čitam.

„Le priden bodi in ne obupaj! Saj postaneš lahko srečen tudi — brez latinskih šol!“

Od tistega dne sem hodil k temu duhovniku vsak teden in prečital sem polagoma vse knjige, ki so bile primerne mojemu tedanjemu razumu.

Nekoč pa me sreča, otovorjenega z debelim svežnjem kaplanovih knjig, tam gori pod „cerkviimi goricami“ sosed M á d o n j a , oče bivše moje pastirske učiteljice.

„Hoj, dečko! Od kod pa s tolikimi knjigami?“ vpraša me prijazno suholični mož z dolgimi kodri v tilniku, kakoršne so nosili takrat naši starci. „Pokaži, kakšno berilo nosiš?“

In ko pregleda knjigo za knjigo, reče mi sivolasi sosed:

„Fant, nesi te knjige nazaj, pa pridi k meni na dom: dam ti boljših in lepših!“ — In smehljaje me je pogladil po licu . . .

Madonjev dom je stal nedaleč od naše hiše, na zeleni trati, v senci košatih jablan in hrušek, ki so svoje zakrivljene veje razprostirale daleč tja preko slamnate strehe. Tajinstvena tihota je objemala to skromno górníško domovje, in ko sem se mu nekoliko dnij pozneje približeval, obhajale so me čudne slutnje . . .

Pred hišnim pragom pa mi priskaklja naproti moja znanca s paše, vitkorasla Trezika ter me vede v hišo.

Tu se mi je nudil zanimiv prizor! Oče Mádondja je bil namreč — t k a l e c. Naletel sem ga sedečega, s črnoobrobljenimi naočniki na nosu, na svojem tkalnem stroju, ko je navijal hodniško prejo na snovalnico.

„Trezika! Pokaži bivšemu svojemu učencu našo knjižnico pa izberi mu prikladno knjigo!“ je dejal, ko me je uzrl.

Deklica me je spremila v sobo postranskega hišnega krila ter mi pokazala ob podolgasti steni stoječo omaro, v kateri je bila polica nad polico, vse obložene z raznovrstnimi knjigami. In Trezika mi je povedala, da je to knjižnico pode doval njen oče po svojem prastrjcu, ki je bil župnik nekje tam doli na — Prekmurskem.

Izbrala mi je staro slovensko knjigo čelarnega pravopisa, kakeršnega se nismo bili učili v šoli. Deklica pa me je urno poučila in po jedni uri sem čital že precej gladko dotlej neznani mi tiskopis.

V knjigi so bila popularna razmišljanja verskih resnic — ki so jih prepletali razni latinski citati. Ker pa so me ti citati — kakor sploh vsaka skrivnostna reč — zanimali bolj, negoli slovenska vsebina knjige, šel sem zopet k svoji učiteljici, da mi jih pojasni. Dala mi je torej drugo debelo knjigo: starodaven slovar v treh jezikih: v latinščini, nemščini in slovenščini. S pomočjo

tega besednjaka sem potem v svojo duševno zabavo razvozljaval posamične besede in stavke, ne da bi bil seveda razumel smisla in pomena dotičnega izreka.

Ko pa sem se bil naveličal mukepolnega razglabljanja tajnostne knjige, sem šel po drugo, tretjo, četrto knjigo itd.

Tako sem v teku zime proučil precejšen del Madonjeve knjižnice, da sem bil naposled ves zmeden in razmišljen, in se nisem brigal za ves ostali svet okrog sebe.

Tiste knjige namreč niso bile vse zgolj verskega značaja, temveč so obsegale tudi profane povesti, novele in romane . . .

Strijc in teta sta me sicer čudno gledala in zmajevala z glavama, ali nihče mi ni rekel žale besede. Menda sta mi hotela privoščiti nekoliko tolažbe in zadoščenja za storjeno mi krivico.

Nastopno spomlad pa je strijc Peter nena doma odpovedal Pamanu svoj vinogradniški najem ter prevzel — Kukovčevo viničarijo tam doli v C e n k o v i.

Torej z Bogom domače trate, domače loke, domači hribci! — Teško mi je bilo slovo in srce se mi je krčilo!

Na predvečer naše selitve sem nesel izposojene knjige Madonjevim nazaj.

Vedel sem, da stopam zadnjič po tej poti k ljudem, ki so me imeli radi in ki sem jih ljubil.

Doma pa sem našel hčerko Treziko samo.

„Torej po slovo si prišel?“ me je ogovorila trpko. „I kajpak: stric Peter se boji za tvojo — nedolžnost!“

Ostrmel sem, Trezika pa mi je razkrila, da se je moj strijc pri očetu pritožil, da me ona „zapeljuje“, ker mi izposoja pohujšljive knjige.

S solzami togote in žalosti v očeh me je bliskoma objela in preden sem se zavedel, kaj se godi z menoj, poljubila me je na usta.

V dno duše me je pretresel njen strastni poljub, saj je bil p r v i , ki sem ga dobil od ženske! In sram me je bilo, — strašno sram!

Ona pa se je smehljala in moja zmedenost ji je bila vidno všeč. In pohitela je v drugo sobo ter se vrnila z neko knjižico.

„To ti bodi — kaži pot do zaželjenega cilja! Z Bogom in ne pozabi svoje prve učiteljice!“ je dejala še z drhtečim glasom in me spremila do praga. In še enkrat me je poljubila na — čelo, potem pa izginila v mračni veži očetove hiše.

(Dalje prihodnjič.)

J. HAJEK: MATER DOLOROSA.

Z VLAKOM.

Zložil Oton Zupančič.

Odhod. In zažvižgal je vlak skozi mrak.
O devojka ti, ob oknu sloné,
si-li čula ta vrisk, plakajoč skozi noč:
o zbogom, domovina!?

In kakor ovije se val okrog skal,
ob Gradu se lije Ljubljana,
vsa z mesecem posejana;
boječe se strehe stiskajo,
po vrsti mi križi bliskajo
poslednji, zlat pozdrav
in ugasnejo v mraku daljav.

Pošastno sopihajoč
kot demon vlak gre v noč.

Mejica teče ob tiru,
za njo v polnočnem miru
gubijo se polja, s stezami prepeta,
in breza samotna — kraljična zakleta —
glej, mesecu kaže srebrni nakit.
Z goré razgleduje se Mati Marija,
blesteča, pokojna razliva svit,
blesteča, pokojna zre svet pod seboj;
vasica za dievjem — in tam domačija
gozdarja na samem — — In vse za menoj.

Pošastno sopihajoč
kot demon vlak gre v noč.

Skrij, mesec, za oblak se skrij,
da je ne vidim, kako beži,
kako ostaja za mano
domovina.

S silo neznano
si segla mi do duše globin:
dozdaj nisem vedel, kako sem tvoj sin,
kako te ljubim globoko . . .
Domovina, daj mi roko,
ne beži, ostani pri meni,
tesnó, tesnó me okleni,
in pel ti bom pesem visoko,
pel materi češčeni,
kot ni ti še nihče pel.
Src milijon bom razvnel,
uklonil jih tvoji oblasti,
razpalil v dušah strasti
bom plemenite, mlade,
da radovoljno zaklade,
najdražje pred Te položé.

Zvezde, stopite z zenita
strmih višin!

Kliče vas sin,
ki vse predolgo v srcu mu spita
trpka bolest in ljubezen še nema.
V venec sklenite se! Njo naj objema,
njo, za vekove bolečin.

Daj svojo glorio, jutranja zarja!
Kličem te sredi polnoči,
kličem te z glasom stražarja,
ki šteje ure, ko noč leži.
Daj svoj škrlat!
Njo z njim ogrni,
ki žalovala v obleki je črni,
dolge noči, brez nad.

Ne beži, ostani pri meni,
domovina, tesnó me okleni!

Pošastno sopihajoč
kot demon vlak gre v noč.

Beži, vse beži — — — Le v dalji — planine!
Tam zemlja je naša zakipela,
zahrepenela, v nebo je hotela,
v višino pognala se je kot val,
a v naletu pod zvezdami val je obstal —
— okameneli zanos domovine

tako strmi zdaj sredi višine.
Bleste se v daljavi razdrti grebeni,
nad njimi, glej, zvezde, čuječni plameni:
ko spi naša zemlja, le one nad njo
skrbe z menoj, bede nad nočjo.
O glej — planine in zvezde gredo z menoj,
vse drugo gubi se za mano v pokoj.
Z menoj, ve zvezde, z menoj, ve planine!
Razširi, raztegni se krog domovine,
razlij se kot morje
tja v daljno obzorje,
dom moj!
Kamor stopi mi noga — na tvojih sem tleh,
kamor nese me jadro — po tvojih valeh,
kamor hoče srce — sem pri svojih ljudeh . . .

Kam misel? Stoj!

Pošastno sopihajoč
kot demon vlak z menoj gre v noč —
in še danes v tuji slavi
neznanca me tuja zarja pozdravi . . .

Dr. VINKO ŠERCL.

„Ti si zaklade duha Krezove bil si nabral“.
Fr. Prešeren.

Dve leti že živi v Ljubljani mož izrednih, velikanskih duševnih darov, glotolog svetovne slave, učenjak, ki mu ga ne poznamo enakega, pravi Krez jezikovnih zakladov — gospod državni ruski svetnik, vseučiliški profesor v p. dr. Vinko Šercl.

Porodil se je 28. septembra 1843. leta v Berounu na Češkem. Njegov oče je bil uradnik. Od sedmega leta je posečal v Pragi na Mali strani nemško „Musterhauptschule“. Ker je znal slabo nemški, je malo napredoval. Vsi učitelji so ga smatrali za jako omejenega dečka. Šolski nadzornik ga je večkrat navajal kot svarilen vzgled malopridnosti in mu prorokoval, da iz njega ne bo prav nič. Šele ko je stopil v gimnazijo 1853. l., je uspešno napredoval, posebno v latinščini in grščini. 1859. l., ko je bil v šestem razredu, se je začel učiti po nasvetu svojega očeta francoščine in laščine. Ko je vprašal očeta, ali bi ne bilo koristno znati tudi angleški, je zmajal oče z glavo in rekel: „No, veš kaj, Vinko, za to nimaš dovolj zmožnosti! Angleščino moraš pač prepustiti drugim, ki so nadarjenejši nego ti“. To je Vinku Šerclu tako seglo do živega, da je takoj sklenil, učiti se tudi angleščine. Ko je dovršil gimnazijo, je že govoril dvanajst jezikov. Vsak dan se je vežbal v jezikih in sicer praktično v vojašnici na Mali Strani, kjer so bivali vojaki raznih narodnosti: Lah, Madjari, Poljaki, Rumuni, Malorusi, Hrvatje in celo Cigani. L. 1861. se je vpisal v pravoslovje. Na vseučilišču je razširjal svoje študije dalje ne samo na vse glavne evropske, ampak tudi na glavne azijske in nekatere afričanske in američanske jezike. Poleg tega pa je marljivo študiral jus in tekom štirih let napravil vse izpite.

Vseh jezikov se je učil Šercl predvsem praktično in si prizadeval, da bi jih gladko in pravilno govoril.

12. februarja 1866. l. pa je delal Šercl pred strokovnjaki in mnogoštevilnim občinstvom izpit iz mnogih jezikov. Ponudil se je, da napravi izpite iz 40 jezikov, toda v Pragi so se našli strokovnjaki samo za — 20 jezikov. O uspehu tega izpita so poročali vsi glavni evropski časopisi. Tudi Bleiweisove „Novice“* so poročale o tem

senzačnem dogodku in sicer takole: „Ozir po svetu. Češki Mezzofanti.

Vse jezike sveta zna.

Taka glava korenine
Je slovanski oratar!

Koseski.

Ves svet se je čudil kardinalu Mezzofantiju, ki je govoril 28 jezikov; to ga je slavilo pri njegovih vrstnikih in mu gotovo ohrani slaven spomin tudi pri vseh potomcih. Marsikdo je mislil, da se nikdar več ali saj dolgo ne prikaže taka izvanredna prikazen. Toda 11. dan letošnjega februarja je svetu pokazal mladeniča, ki bode Mezzofantiju saj nekoliko otemnil slavo, kajti on govori 31 jezikov; isti dan namreč je v Pragi mladenič, 23 let star, Šercl po imenu, iz vseh 31 jezikov imel izpit (izpraševanje) pred jezikoslovnimi prvaki vpričo deželnega zastopnika Vojteka Naprstka in mnogo izbranih poslancev. Učitelj angleškega jezika g. Anđel izpraševal ga je angleški in holandski, njegova gospa malajski, prof. Gindely španski in portugalski, prof. Tonner slovanski, prof. Ludevik sanskritski, dr. Kouška hebrejski, prof. Petr arabski, šolski svetovavec Köhler kineški in japonski. Jeziki, iz katerih je bil izprašan, so bili ti-le: češki, poljski, ruski, hrvaški, bulgarski, francoski, angleški, laški, španski, portugalski, magjarski, švedski, danski, holandski, rumunski, arabski, turški, japonski, ma-

Prof. Dr. VINKO ŠERCL.

* 1. 1866. str. 88.

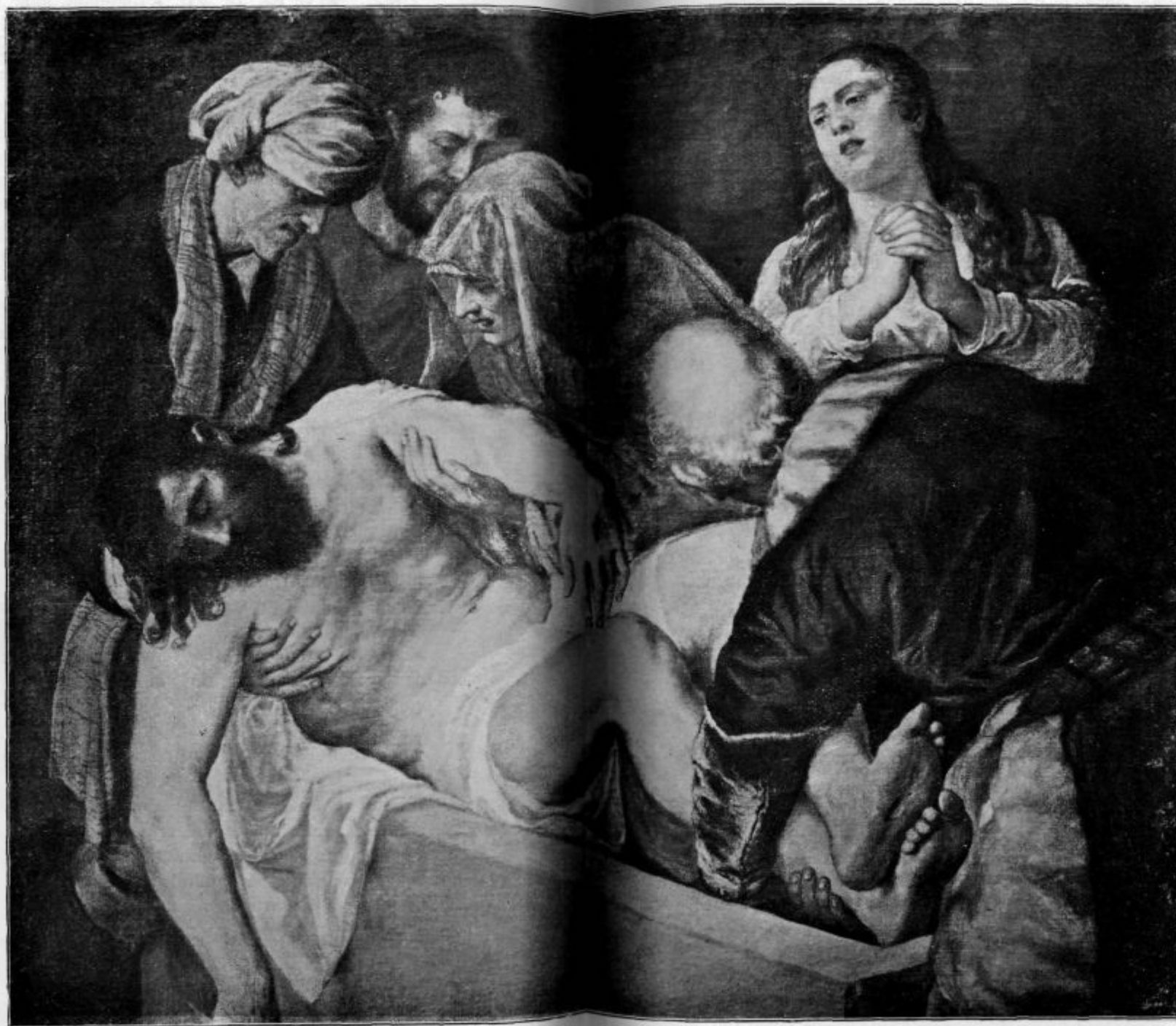
lajski, hebrejski, perzijski, arnavški, tibetarski, mongolski, manžurski, sanskritski, ciganski in nemški. V vseh teh jezikih g. Šercl govori vrlo in gladko, v nekaterih tudi stenografuje. G. Šercl je pravi Čeh, rodil se je v okolici Berounski, pri vsem tem si ga laste Nemci, trde, da je njihov „landsman“. — „Naše gore list“.

5. majnika 1866. l. je odpotoval Šercl na Angleško. V Londonu je hodil čisto v umazane ulice Whitechapela, kjer se je v jezikih pridno vežbal z azijskimi in afričanskimi priseljenci raznih narodnosti, posebno pa s Kitajci, Japonci, Mongolci, Tibetani, Malajci, Veddahi, Kafri, Peruanci, Bosjemi i. dr. Kmalu po svojem prihodu v London je dobil začasno mesto v „Britskem muzeju“ pri sestavljanju imenika vseh knjig o umetnosti. Seznanil se je tudi z imenitnim sinologom profesorjem Summersom.

Zanimivo je, kako se mu je posrečilo, prisvojiti si praktično znanje nekaterih afričanskih jezikov, zlasti pa bušmanščine, ki jo govore v puščavi Kalahari in ki se sklada iz množice bolj živalskih nego človeških glasov. V neki borni krčmi je zasledil staro zamorko bušmanske narodnosti. Bila je precej molčljiva in čemerna; Šercl pa jo je pogostil vsakokrat z velikim kozarcem žganja in potem je postala takoj zgovorna in jezična. Ob takih prilikah si je Šercl pridno zapisoval besede, stavke in cele pripovedke ter si prisvojil tako znanje bušmanščine.

Začetkom l. 1867. je potoval Šercl v Pariz ter se ondi seznanil s semitologom E. Renanom, slavistom L. Légerjem, sinologom Pouthierjem, L. Pagèsjem, profesorjem japonščine in z drugimi učenjaki. V Parizu so takoj spoznali, da je Šercl učenjak nenavadnih jezikovnih darov in mu ponujali mesto tolmača za vzhodne jezike na pariški svetovni razstavi, Šercl pa se je vrnil v London in ostal pri „Britskem muzeju“.

Meseca junija 1867. l. je odpotoval Šercl na Rusko, kjer se je pripravljajl za profesuro primerjalnega jezikoslovja. Istega leta je bila v Moskvi zanimiva narodopisna razstava. V Peterburgu je videl mnogo rojakov s Češkega in med temi tudi dr. Riegerja, ki ga je predstavil tedanjemu petrograjskemu županu N. Bykovu, kateri je Šercla vzel v svojo hišo za odgojitelja. Odgojiteljstvo je pripuščalo Šerclu toliko časa, da je mogel poslušati na peterburškem vseučilišču predavanja profesorja Kosoviča o sanskrščini in profesorja Kazem-Beka, rojenega Perza, o perzijsčini. Meseca aprila 1868. l. je prebil izpit na sanskro-zendoperzijskem oddelku in dosegel stopnjo kandidata orientalske fakultete. Rusko naučno mini-

TIZIAN: POLAGANJE KRISTA V GROB.

strstvo je dalo Šerclu denarno podporo in odpotoval je na sever, da se je naučil jezikov ondornjih prebivalcev, zlasti Zirjanov in Samojedov, bivajočih na obeh straneh Pečore. Tam se razprostirajo nepregledne „tundre“ — močvirnati pašniki — po katerih razpenjajo poleti Zirjani in raztresene jate Samojedov svoje borne šotore.

Izpite je prestal v Petrogradu z odličnim uspehom, dosegel doktorat in bil izvoljen od harkovskega vseučilišča 1870. l. profesorjem sanskrtu in jezikoslovja. To službo je opravljal 16 let. Medtem je mnogo potoval po vsej Rusiji in se učil praktično raznih jezikov te ogromne države: finskega, samojedskega, zirjanskega, laponskega, kirgiskega, gruzinskega, abhaskega, svaneckega i. dr. V oni dobi je hodilo na vseučilišče v Harkovu mnogo kavkaških dijakov, posebno iz pogorskega Dagostana. V občevanju z njimi se je naučil Šercl raznih kavkaških jezikov in je napisal slovnice avarskega, čečenskega, abhaskega in kazi-kumijskega jezika. Gruzinski jezik si je bil Šercl osvojil že poprej v Peterburgu pod vodstvom profesorja Čubinova. L. 1885. je bil dr. Šercl na lastno prošnjo premeščen v Odeso in je na tamošnjem vseučilišču predaval dvanajst let.

Od mladih nog se je dr. Šercl tudi skrbno bavil s tatinskimi jeziki, zlasti pa z nemškim „Rothwälsch“, s francoskim „Argo“ in z Angleškim „Cant“ in „Slang“. O jeziku kretenj pri gluho-nemih in o mimičnem jeziku Amerikancev je napisal več razprav in imel javna predavanja v Odesi. — Pozna tudi temeljito nemi pogovor s pahljačami in cveticami. O volapüku je izdal v Moskvi l. 1887 razpravo. Dr. Šercl je še kot vseučiliščni dijak vodil svoj dnevnik v kitajščini in pisal v malajščini članke v časnik „Feilung-pao-pien“. (Leteči zmaj), ki ga je izdajal v Londonu profesor Lumers.

Od raznih strani so ponujali dr. Šerclu službe; l. 1871. mu je Peter Lavrovskij, rektor v Varšavi, ponudil na tamošnjem vseučilišču profesuro. L. 1874. se je pogajal Maks Müller z njim radi profesure orientalskih jezikov na oksfordskem vseučilišču; l. 1883. je izkušal japonski plemenitaš Njisi pridobiti ga za profesora sanskrtu in malajščine na vseučilišču v Tokiu; l. 1887. pa so mu ponujali profesuro na kalifornskem vseučilišču blizu San Francisca. Toda vse te ponudbe je odklonil iz ljubezni do Rusije in ruske vede.

Dr. Šercl je pisal v najrazličnejše zbornike in časopise ter je izdal tale dela: „Srvnitel'naja grammatika slavjanskich i drugih rodstvennich jazykov“ (2 zv.); I. „Fonetika“ 1871. II. „Slovo-

obrazovanje". 1874. „Slavjanskij izbornik tekstov“. Charkov 1872. „Sanskritskaja grammatika“. 1875. „Sankritskij sintaksis“. 1883. „Ob enantioseemiji“. Voronež 1883. „Nazvanja cvětov“. Voronež 1884. „O konkretnosti o jazykah“. Voronež 1885. „Fonetičeskija osobenosti v jazykah“. Voronež 1885. „Osnovnyje elementi jazyka i načalo jego razvitiija“. Voronež 1889. „Z oboru jazykozpytu“. V Praze 1881—1883. „Mluvnyce jazyka ruského“: I. „Slovnica“, 1882, II. „Skladnja“. 1884.

Vsled težke bolezni pa je bil l. 1897. na lastno prošnjo umirovljen in se je preselil s svojo rodbino najprej v Prago. Ker mu pa tam podnebje ni ugajalo, se je nastanil l. 1900. v Gradcu. Tu se je dr. Šercl naučil slovenščine. Zaradi nemškónacionalnih izgrediv v Gradcu in velikonemške politične struje med graškim občinstvom pa se je izselil pred dvema letoma v Ljubljano, kjer namerava ostati.

Dr. Šercl smatra teoretično znanje jezika polovičnim in površnim; zato je vedno obračal posebno pozornost na praktično znanje ter si prizadeval, da se nauči dotični jezik tudi gladko in pravilno govoriti. Navadno se je učil katerega-koli tujega jezika dva meseca. Prva dva tedna si je osvojil vsa pravila izgovora in si zapomnil na pamet 500 najnavadnejših besed. Tretji teden je bil posvečen učenju glavnih slovniških pravil in izjem. Od četrtega tedna dalje je začel govoriti (vsak dan po eno uro). Če ni našel domačina ali poznavalca dotičnega jezika, je govoril v svoji sobi vso uro sam seboj. Koncem družega meseca je navadno govoril tuji jezik gladko. Arabščine pa se je učil celo leto, kitajščine in sanskrta celó dve leti. Zadnji, t. j. 45. jezik, kateremu se je priučil, je bila slovenščina, ki si jo je osvojil v Gradcu pred dvema letoma. Govori jo gladko in pravilno ter razpolaga z bogatim zakladom besed in jezikovnih fraz. Izraža se lahko, elegantno in izbrano kakor bi bil Slovenec, ki pozna svojo materinščino tako temeljito, da mu je uporabna za najintimnejše opise in najfinejša abstrakta. Njegova predavanja so pravcati govorniški umotvori. Mirno, tihotno začenja, kramlja z ljubeznivim humorom, podaja jasno dispozicijo in mahoma je pri stvari, ki jo obdeluje vsestransko in temeljito, vendar brez dolžin; podaja vzglede, navaja anekdote, soli svoje gladko pripovedovanje z duhovitimi utrinki in završuje zopet, zaokroživši svoj govor, ljubeznivo našte-

vajoč rezultate vsega svojega govorniškega zamišljanja. Dà, ta Šerclova predavanja so umotvori in idealni vzgledi vsakemu predavatelju! Svetnik dr. Šercl si očitvidno do pičice premisli in razsnuje vse svoje govore, saj ni v njih niti besedice odveč in niti ene nepotrebne fraze. Kakor krasen mozaik so sestavljene besede in misli v celoto, da deluje mogočno ne le na duh, nego upliva blagodejno tudi na srce. Smelo trdimo: premnogo predavateljev — tudi učenih mož — smo že čuli, a Šercl je nad vsemi, mojster koncepta in podajanja!

V svojih predavanjih se ne zagovori in ne popravlja nikdar, beseda mu teče glajše, kakor marsikateremu slovenskemu govorniku. In najčudovitejše pri vsem je to, da si svojih govorov ne zapiše, niti ne očrta, nego govori na izust po spominu. Velika škoda pa je, da zatorej Šerclova predavanja ne izidejo v tisku ter se izgube in izginejo! Sadovi velikih, napornih študij ter izkušnje doživljajev prebogatega življenja ostanejo za naš narod nedvignjeni!

Toda — še ni vseh dnij konec!

Profesor dr. Šercl je dospel v Ljubljano zaradi svojega zdravja, ki je danes, žal, še slabotno. Nadejati se je pa, da se mu v lepi slovenski naravi okrepi; potem bo mogel storiti še marsikaj tudi za našo znanost! Mož, ki zna teoretsko in praktično 45 jezikov, more naši literaturi koristiti kakor nihče drug filolog!

Naša gorka želja je torej, da bi se čutil slavni naš slovanski brat med nami kakor v svoji domovini! Naj bi se njegov blagi gospej, s katero se je poročil v Londonu l. 1868 in v kateri je našel, dasi rodom Angležinja, sorodno srce, posrečilo kmalu, dvigniti soprogovo zdravje! —

In kako sodi dr. Šercl o Slovencih?

„Slovenci so jako nadarjeni, napredujejo razmeroma hitro, jezik se izvrstno razvija, njih slovstvo zasluđuje brezpogojno priznanje!“ tako nam je dejal.

In ko smo ga vprašali: česa je Slovencem kot mlademu kulturnemu narodu danes najbolj potreba? — nam je odgovoril:

„Več rodoljubja, manj mlačnosti in vztrajnejše prizadevnosti!“

Tak mož, ki pozna tako temeljito naše vrline in naše hibe, zasluđuje našo gorko simpatijo in udano spoštovanje!

M. G—r.

NADA.

Roman. Spisala Zofka Jelovškova.

III. (Dalje.)
Nobenega odgovora ni dobila Nada od Janje. Sicer pa ji je bilo to skora vseeno. Pisala je bila ta pisma, kakor se piše v dnevnik, ki ga ne pišemo za prijatelje in druge ljudi, ampak samo zase. Ni imela dnevnika in zato so bila napisana ta pisma bolj zaradi nje same, kakor zaradi Janje. Napisala jih je, da bi se zjasnilo v njenem srcu in v njeni duši. Mnogo je premišljevala o sebi, o tem čudnem prevratu svojih lastnih čustev, ne da bi bila našla zadostnega pojasnila.

Tone je nekaj slutil. Puščal jo je več samo in ni je mučil z vprašanji. Čakal je, da mu sama pove, kaj se godi v njej. Čital je mnogo že od nekdaj in osobito ruski pisatelji so mogočno vplivali na njegov razvoj. Tiho navdušenje za nekako apostolstvo, ki ga čaka nekje v prihodnosti, je polnilo njegovo bitje in ga delalo boljšega in mehkejšega. Nobenega jasnega cilja si ni postavil ali čutil je, da pride tudi njegov čas, ko bo koristen temu ljudstvu naokrog, ki ga je ljubil. Slutil je, da bo potreboval mnogo dobrote in ljubezni, ko pride ta čas; da bo moral marsikaj premagati in žrtvovati. Bil je pripravljen na žrtve in resignacije. Ni bil značaj poln sile, samozavesti, ki stopa ponosno dalje in ne gleda, kaj se godi ob desni in levi, ki brez dolgega premišljevanja sune v stran, kar mu je napoti. Ni bil tak, ali bil je plemenitejši in mnogo manj egoističen, kakor so ljudje te vrste. In čutil je finejše, kakor čutijo take polne in silne narave.

Par dni ga ni bilo k Nadi, niti v družbo, v katero je zahajala. Potem je prišel in pripovedoval, da je bil po gorah, — s prijatelji daleč na goriško stran. Slučajno ni bilo nikogar na pošti. Ali on ji je dal le roko in se vedel, kakor da ni bilo nikdar med njima govorjeno o ljubezni.

„Človek se odpočije v gorah, od vsega, gospodična Nada. Od vseh skrbi, od nesreč, razočaranj, od vsega tega našega malenkostnega in nemirnega življenja. Tam gori je vse veliko, ogromno, pogled leti preko dolin, daleč čez kraje v daljavo. In vse je mirno, čisto, ni človeškega krika in šuma. Vse vasi in trgi in mesta se vidijo tako mirna iz teh višin, kakor da so vsi ljudje pogreznjeni v tihi sreči in globokem zadovoljstvu, kakor da se ne pehajo in ne kotalijo drug preko drugega. Lepo je bilo! Verjemite mi, človek se vrne boljši dolí, bolj zamišljen vase, z

željo, da bi nikogar ne žalil, da bi si ohranil ta veličastveni mir, ki vlada zgoraj visoko nad ljudmi in ki se naseli za hip v srce ljudem, ko so obkroženi od njega na teh samotnih gorskih vrhuncih“.

In pripovedoval je Nadi obširno o tem svojem potovanju s tremi prijatelji po samotah, skalovju in pečinah, odkoder so tako divni, široki razgledi doli na svet, v doline in dolinice; o strmih gorah, kjer je večno brezglasje, kjer tudi jeka molči in vetrovi tiho drve v daljavo.

Poslušala ga je molče, v zadregi, kakor da mu je naredila veliko krivico, ki se ne da popraviti. In zdel se ji je še boljši, kakor ga je poznala prej; kakor da nosi ta veliki in čisti mir v sebi, o katerem ji je pripovedoval.

Poslovil se je. Hitro je izpustila njegovo roko in zaskrbelo jo je nekaj globoko v srcu. In on je uganil.

Obrnil se je že pri vratih.

„Ali mi nimate ničesa reči, Nada?“ jo je vprašal s posebnim, rahlim glasom, ki jo je ganil. Kakor da ji je rekel: Ne bojte se, Nada, pred menoj! Vse mi lahko rečete; — če bi me tudi bolelo . . .

„Imam. O mnogo!“ je odvrnila.

„Nič več me ne ljubite, kaj ne?“

Zatrepetala je in zelo se ji je zasmilil. Zdelo se ji je, da so mu šle jako težko te besede iz ust, čeprav je bil njegov glas jasen.

„Ne vem . . . Ne boste me razumeli . . . To je vse tako zagonetno. Mene samo je prese-netilo.“ Ni vedela, kako naj mu reče, najti ni mogla pravih besed. — „Slabo boste sodili o meni. Da sem lahkomišljena, brez duše . . .“

Ugovarjal je. „Ne bom mislil kaj tacega, Nada. Ne bom.“

To ji je dalo moči. Hitro je rekla, šepetajoč, kakor da jo je sram: „Ne, nič več vas ne ljubim. Ne vem, prišlo je tako naglo . . . Rada bi vam vse razjasnila. Mnogo si očitam, o zelo mi je mučno, ali . . . res . . . ne morem zato! Oprostite mi, prosim! Samo jaz sem kriva, samo jaz. Ko bi vam vsaj lahko pojasnila . . . ali niti sama ne vem, kako je vse prišlo“.

„Čemu bi mi razjasnjevali? Kaj bi se izpremenilo? Nič. Slutil sem to in zato sem odšel v gore in zdaj sem čisto miren, vidite. Srce boli . . . ali kaj to! Kakšen človek bi bil, če bi vam kaj očital! Kaj ste zakrivali?! Jaz sem prepričan, da ste dobri, vredni spoštovanja . . .“

„Ne zaslužim tega, bila sem jako lahko-mišljena, o, ne odpustim si tega!“ Obrnila se je k njemu in mu dejala v drugem glasu, vroče, poltiho: „Saj je to blaznost, ali jaz ga ljubim! Šest let ga nisem videla in ga ljubim! Ha! ha! To je tako smešno, oh! Sramujem se sama pred seboj. Hotela sem mu pisati, da ga ljubim. Pomislite, dvakrat, trikrat sem napisala pismo in komaj imam toliko moči, da ga raztrgam in uničim. O, včasih imam trenutke, ko se sovražim in zaničujem!“

Ni čutila, da so ji tekle solze po razgretih licih, solze, ki so izvirale iz ranjenega ponosa, iz uničenega srca, iz vse te čudne zmesi najrazličnejših čustev.

„Jaz vam želim, da bi bili srečni, Nada! Druzega vam tuj človek ne more želeti ali svetovati. In name ne mislite! Zaradi mene si ne delajte očitke! Četudi me danes ne ljubite več, jaz vam ostanem vedno hvaležen. — Malo srečnih trenutkov sem prežil v tej svoji ljubezni, ali bili so polni vzvišene krasote, plemenite miline, da jih v svojem življenju ne bom doživel lepših in čistejših. Dolžan sem vam vsaj to, da vas zdaj v vaših duševnih bojih ne begam in ne mučim“.

Sklonil se je, poljubil njeno roko in odšel.

Še parkrat ga je videla v družbi, kjer je govoril ž njo, kakor da ni bilo nikdar nič med njima. Zdel se ji je samo še bolj miren in zamišljen, kakor prej. Že v septembru je odpotoval na Dunaj.

IV.

Sredi oktobra je dobila Nada čudno pismo: Nada!

Nisem ti odgovorila na Tvoja pisma. To je grdo, ali pametno. Zakaj za vse Tvoje doživljanje nisem vedela komentara in ga tudi ne vem. Moji sveti bi bili odveč in nepotrebni, četudi si me zanje prosila. Veš, dekle, če bi Ti sedela meni nasproti oči v oči, da Ti vidim v dušo, da Ti vidim vsak gib, ki ga povzroča ta ali ona beseda v Tvojem srcu, potem bi bila pač rekla svoje mnenje. Ali tako, na pisma! . . .

Pisala Ti bom sploh malo o sebi, o Tebi nič. Imam Te rada, to naj Ti zadostuje; vse drugo bi bilo fraziranje, od katerega bi ne imela koristi, niti veselja.

Na Vseh Svetih sem bila na pokopališču. Veš, zanemarjeno vaško pokopališče vrh hriba, par polomljenih lesenih križev, v kotu trije kamniti spomeniki tukajšnjih honoracij. Nekaj lojevih sveč, smrekovih vej, na honoracijskih grobovih stari, pompozni in zaprašeni venci, ki se spravljajo od leta do leta in so staromodni in obno-

šeni, vendar se neokusno in bahato šopirijo na gomilah. Hodim tako okrog, sneg naletava, vdiraš se v blato, kamor stopiš, — kar ti ugledam v drugem kotu pod grmovjem ogromen venec samih belih rož. Čudovite bele rože, ki so bogve-kje vzcvetele in ki jih je škoda, da poginejo na tej ilovnati zemlji, v kateri stoje umazane mlake. Venec leži na ubogem, pol poteptanem grobu, ki je samo še malo vzvišen nad trato. Zvezan je s širokimi, dragocenimi, belimi pentljami brez napisa. Nekaj ljudi stoji okrog, otrok, ki nevoščljivo gledajo te rože, ki jih tako krasnih še niso videli.

Neka debela ženska, ki prihaja včasih na pošto, si podpre boke: — No, kaj pravijo, gospodična, to so rože! Rože, kaj? Čisto jih je škoda. Veste, ta-le doli — ženska potrka z nogo na zemljo, — tale doli je bil prav lep človek. Gosposki človek! In slikal je. Po gozdih je hodil in slikal. Neko spomlad je prišel sem, pa se je nastanil pri meni. Pri meni, ker ima moja kamra pod streho lep razgled, zato. Bogat menda ni bil, jedel je našo hrano; samo jezika ni znal. Laško je govoril. In sredi leta je umrl. Na vročinski bolezn, še sitnosti sem imela. Pisali so od občine na vse strani, pa ni imel nikogar in od njegove občine so pisali, naj ga kar pustijo tam, kjer je . . . Pokopali so ga sem v ta kot in komaj, da je bilo dosti denarja za ubožen pogreb. Nu, lep človek, pošten človek, nikogar ni prikrajšal. Črez mesec, ali tako nekako, smo ga že pozabili. Kar pride na faro velikanska škatlja in tam so bili same bele rože. Kar tako nič zvezane. In pisano je bilo, — laško je bilo pisano, — naj položé te rože na grob tega slikarja. Nasuli so jih, da je bil ves grob pokrit. In to je bil duh! Vse je dišalo tukaj gori. Še v šolo in v cerkev je dišalo. Od nekje iz Florence so prišle rože in nič ni bilo zapisano, kdo jih pošilja. In od tistega časa, — po leti je bilo sedem let, — pridejo vsako leto rože na Vse Svete sem. Lep venec z belimi pentljami iz najfinejše žide. To je gotovo jako drago, se mi zdi. Menda mu jih kakšna ženska pošilja. Njegova ljuba, najbrž. Lep človek je bil. In mati njegova ali kakšen drug bi ne pošiljal rož. Saj je to potrata, prosim vas! Bi mu že rajše kakšen križ dali delat, vsaj lesen, da bi bil spomin nanj.

To mi je pripovedovala ta ženska. Jaz pa, ko sem prišla domu, sem odposlala telegram: Leo! Pripravljena sem.

Ne več tega, — saj Ti nisem povedala. Bilo je pred tremi leti, da se je zaljubil vame advokat iz Gradca. Bil je tam na lovu, kjer sem imela takrat službo. Zaradi mene je ostal skoraj dva

meseca v tistem kraju. Interesanten človek, nekaj čez štirideset let. Oči ima, ki vse premagajo. Oči gospodovalca. Zaljubljen se je, čudila sem se, zakaj. Enkrat pa pride in pravi, da me ljubi. Čudim se, zakaj me ne objame, ker jaz bi se ne bila branila. Ali pove mi, da je oženjen, da ima hčer, ki je pa že leto dni omožena. Z ženo, da ne živita skupaj, že dolgo let ne, dvanajst let. Če hočem, da se loči postavno in potem vzame mene za ženo. Da gre v Ameriko z menoj, da stori kar in kakor je moja volja. Rekla sem „ne“ in reči moram, nisem rekla lahko. Odpotoval je še tisti dan. Ali vselej na obletnico dobim pismo, kjer ni napisano nič drugega, kakor samo: — „Ali se še niste premislili? Leo.“

Dobila sem tudi letos to pismo, ali odgovorila nisem. Ko pa sem bila na pokopališču, zagledala sem pred seboj zapuščen pozabljeni grob, — moj grob, — in še vse to strašno življenje brez sreče, v vedni samoti, zapuščenosti, — tudi to življenje sem zagledala pred seboj. Tedaj me je nekaj pretreslo. Jaz takega življenja nečem več.

Ti predsodki, ki so mi zastavljali cesto k drugačnemu življenju, so se umaknili. Šele danes vidim, kako so bili smešnomalenkostni in tesnosrčni!

Leo mi je odgovoril takoj in ker niti on, niti jaz nisva človeka, ki bi kaj odlašala, odpotujeva že jutri v Ameriko. Dolge priprave bi bile samo smešne; to staro življenje pustiva v Evropi, kakor pustiva najine ponošene obleke. Na take stvari se ne spominja več in se jim ne daje večje važnosti, kakor jo zaslužijo. On je medtem tudi že dosegel postavno ločitev svojega zakona, ima dovolj kapitala, da se reši tudi vseh vezi svojega stanu na mah, ne da bi mu mogel kdo kaj očitati.

Vedno sem iskala ljubezni. Imela sem jo, tako veliko, močno ljubezen, kakor sem si jo želela, — ali bilo me je strah: kaj porečejo ljudje! Pomisli, tak malenkosten, smešen strah! Sram me ga je. Jaz danes Leonove ljubezni še ne zaslužim. On se je izkazal zvestega in trdnega, jaz ne. Ali obljubila sem si, da bom skrbela zato, da se ne bo nikdar kesal, da je toliko zaupal vame.

To se je dogodilo, draga moja, z menoj. Nelogično je prav tako, kakor kar mi pišeš Ti o sebi. Ali ljubezen ni nekaj, kar bi se dalo analizirati.

Želim Ti vsega dobrega! Če Ti pišem ali ne pišem, rada bi vendar, da se v prijateljstvu spominjaš

Janje.

(Dalje prihodnjič).

OTROŠKI JEZIK.

Spisal vseučiliški profesor dr. Vinko Šercel.

Posebni otroškega življenja, naraščajoči razvoj umstvenih sposobnosti otroka in pojavljanje njegove psihične sfere zanima razmeroma redkokdaj učenjaka.

Zanimiva in jako stara malajska prislovica govori: „Liat ana ketil, adjar deri dija, bole djadi orakgberbudi“ (t. j. opazuj majhnega otroka, uči se od njega in lahko postaneš umen človek), toda ljudje se malokdaj potrudijo, da bi si razjasnili globoko smisel tega ostroumnega pregovora. Zlasti elementarna, izredno poučna lingvistična vežbanja otroka vzbude redkokdaj pozornost celo v opazovalcih, ki so sicer jako vestni.

Proučiti otroški jezik! Večina inteligentnih ljudi zmigava pri tem samo pomilovaje z ramami; prezirljiv nasmeh odgovarja, da je to naravnost glupo. In prav to napačno naziranje je krivo, da je v slovstvih kulturnih narodov doslej še jako malo del in monografij, tičočih se otro-

škega jezika. To pa je tembolj obžalovati, ker bi ne delalo popolnjenje zlasti tega oddelka nikakih težav, saj pripovedujejo itak vse mamice vseh narodov z velikim veseljem najraznovrstnejše podrobnosti o prvih lingvističnih poizkusih svojih malih ljubimcev.

Važni pomen otroškega jezika se kaže predvsem v izvajanju in v paraleli med njim in med jeziki nekulturnih plemen, zlasti kar se tiče glasovne evolucije, primitivnega razvitja gramatičnih osnov in logične sestave sintaktičnih elementov.

Ako razmotrivamo in analiziramo otroški jezik raznih narodov, nas predvsem osupne občudovanja vredna podobnost in pogostokrat enakost besed, ki jih upotreblja deca najrazličnejših plemen za iste predmete ter iste pojme. Besed „papa in „mama“ (ali v okrajšani obliki „pa“ in „ma“) se ne poslužujejo za nazivanje očeta in matere samo ruski, nemški, angleški, francoski, češki, slovenski in drugi otroci, marveč tudi otroci

Indov, Malajcev, Kitajcev, Birmancev, Japoncev, Polinezijcev ter otroci raznoštevlnih američanskih in nigridskih narodov. Laponsko, biskajsko, mehikansko, slovansko in papuansko dete kriči, ako zagleda svetel predmet ali krasno igračo, „cac“ „čača“, in taki vzkliki so slični tudi pri otrocih Zulusov, Rušmenov (brez glasnega a: „cc“ ali „ččč“) Malajcev, Kitajcev („ci-ci ali cin-cin“), Berbercev in drugih.

„Haha! hih!“ označuje glasen, tih, zadržan smeh; „bu“, „buh-buh“ ali „bum“ pomenja udarec, težek padec, strel; „pi-pi“ — malo živalico, zlasti ptičko ali ribico. Izvestne fiziološke pojave izražajo otroci vseh evropskih in večina azijskih narodov v prečudnem soglasju z „aa“, „kaka“ ali „gaga“; in prav isti pomen imajo ti glasovi pri dahomejskem, kanurskem, peruanskem, malajskem, papuanskem otroku in drugod.

Vse te presenetljive glasovne in pomenljive analogije otroških besed so predpogoj doslednega razvijanja glasov pri otrocih skoraj vseh narodov.

Prvi produkti glasovnih organov deteta so skrajno neprijetni, nerazločni in megleni; spočetka ne zna otrok niti vpiti človeški, v njegovem joku in kriku ne razločiš niti ene note, ki bi bila slična artikuliranemu zvoku. Po preteku nekaj časa sliši se v njegovem kriku nekaj samoglasnik, toda ne *a*, nego nekaj, kar je v sorodu z nejasnim *e*, ki tvori nekakšen protoplazma človeškega govora. Potem se pojavljajo pri otroku različni samoglasniki, a izmed soglasnikov predvsem ustniki in sicer *p* in *m*. Ko si osvoji samoglasnik *a* in ustnike, začneja otrok izgovarjati zloga *pa* in *ma*, in sicer vedno kumulativno: *papapa*, . . . *mamama* . . . i. t. d. Opetovano ponavljanje teh zlogov vzbuja v njem vidno zadovoljstvo, kajti slične lingvistične vaje trajajo pri njem več ur. Istočasno se pojavlja tudi jako živahna gestikulacija in celo začetki nekake razumne mimize. Dete brca z nožicami od nestrpnosti, zarudeva ter celo stiska pesti od jeze in nevolje, njegov obraz pa izraža povsem jasno občutke okusa. Ako mu daš v usta nekoliko soli, skremži obraz na smešen, vsakomur znan način; in ako mu daš pokusiti karkoli kislega ali grenkega, spači tudi obraz, toda slani obraz je povsem drugi kakor grenki in poslednji se zopet razločuje bistveno od kislega.

Zloga *pa* in *ma*, ki ju otrok najprej izgovarja, ne zaključujeta v sebi nikakega določenega smisla ali pomena, a vzradoščeni starši si domišljajo, da jih dete kliče s tema zlogoma, zato

pridevajo zlogoma *pa* in *ma* pomen očeta in matere, in to je vzrok, zakaj imata besedi *papa* in *mama* v tako mnogih jezikih isti pomen. *Papa* označuje neredko tudi mater (n. pr. raznih avstralskih plemen) a nasprotno *mama* more pomeniti očeta (kakor n. pr. v gruzinskem in tamulskem jeziku).

Ko dobi otrok zobe, si osvoji zobnike *t*, *d*, *n* (odtod otroške besede *tata*, *teta*, *tjatja*, *djadja*, *njanja*). Temu slede sičniki, tekoči *r* (s svojim predhodnikom *l*) in najpozneje goltanci *k* in *g*.

Vobče se karakterizuje otroški jezik v svojem začetku z izrazito raznovrstnostjo fonetičnih pojav. In sicer obstoja iz artikuliranih in neartikuliranih zvokov, iz množice kretenj, iz pokvečenih in skazanih odlomkov človeškega govora in razun tega iz raznih besed, ki jih posnema otrok po sluhu ter jih sestavlja čestokrat sam zase. Te besede, ki predstavljajo pravzaprav nekaj, kar je v sorodu z glasovnimi kretnjami, so eden najvažnejših elementov otroškega jezika. Ne samo naravne, temveč tudi važnejše fiziološke pojave, zlasti pojma jesti in piti, razne afekte, predvsem radost, začudenje nezadovoljstvo i. dr. — vse to označuje otrok z izrazitimi zvokovnimi skupinami, ki se odlikujejo s primitivno enostavnostjo sestave in se javljajo često na način podvojenih zlogov.

Ako nanese prilika, da uporablja otrok besede iz jezika odraslih, je zanimivo opazovati te radikalne izpremembe, ki se izvrše s temi besedami v ustih deteta: tako so napravili francoski otroci iz *dormir dodo*, nazivanje dojke *nourrice* so si olajšali v *nounou*, *gâteau* (sladka pasteta) so preobrazili v *gaga*. Nemški otrok govori mesto *bitte* spočetka *bibi*, a zanj težki izraz *Stiefel* si izpremeni v *originalni*, toda zanj prav udobni *tittit*. Ruski otroci se v tem oziru prav nič ne razlikujejo od svojih drugoplemenskih tovarišev, in dasi so njih krajšanja skrajno raznovrstna, vendar se združujejo vse v osnovni ideji, da je vse izraziti kolikor možno enostavno. Tu srečavamo največkrat olajšane, ponavljajoče se zloge. Tako nastane iz ruskih besed *karman* (žep) *maman*, *damoj* (domov) *mamoj*, *karandaš* (svinčnik) *tataš*. Omehčanje zvokov igra v takih izpremembah besed jako važno vlogo; tako se beseda *stakan* (kozarec) preobrazi često v *tjatjan*, *rubaska* (srajca) se glasi v izpremenjeni obliki *jajaska*. Mnogo otrok kaže v odmetanju zvokov izredno energijo; *hvošt* (*rep*) se izpremeni pri njih v *fas*, *durak* (*tepec*) v *dju*, *pugovica* (*gumb*) v *pu*. Tam, kjer je sestavljanje zvokov — zlasti soglasnikov — otroku posebno nerodno, se ne obotavlja, odvreči glasove

ali jih zmešati kakorkoli že; tako je neko dete govorilo namesto teatr — tjat, drugo besedo — ložka (žlica) je zamenjalo za žoka, a mesto butylka je reklo ljutja. Vse take premene harmonirajo popolnoma z glasovnimi izpremenjavami besed v ustih nekulturnih narodov. Neki otrok, govoreč nemški, je zamenjaval z očitno doslednostjo vsak začetni schw s fr, mesto schwarz je dejal franc, namesto Schwalbe — frambe i. t. d.; a tako izmenjavanje soglasnikov srečavamo v prečudnem soglasju tudi pri zamorcih zapadnega obrežja Afrike, ki so pretvorili francoski cheval v fral i. t. d.

Živali, ki se zanje izredno zanimajo in katerim posvečajo posebno pozornost, nazivljajo otroci izključno fonetiški, t. j. poslužujejo se akustičnih vtisov, kakoršne napravljajo približno na njih uho živalski glasovi. Seveda je tudi res, da nastanejo mnogokrat take otroške fonetiške besede ob sodelovanju odraslih. Tako nazivljajo francoski otroci psa ouá-ouá, kravo — mou-mou, goloba — rou-rou, ptička — pipi, konja — da-da; nemški otroci in tudi slovenski imenujejo petelina kikeriki i. t. d.

(Konec prihodnjič).

PEVCU „ILIRIJE OŽIVLJENE.“

PROLOG.

Jutro bliščalo se je za gorami,
dihala, klila je mlada pomlad
peli so narodi pesem življenja,
plaval svež duh je od jasnih livad.

Divna zvenela je v svet marseljeza,
kakor vihar je bučala čez plan —
„Dvignite, narodi, se iz mrtvila,
spone zdrobite, zlati se nov dan!

Zora od gor plameni, se leskeče,
drami svobode nebeški vas glas,
kje so vam meči, kje žarke so strele,
narodi, k slavli, oj, zove vas čas!“

Naša očina ob svetlih teh zvokih
vsa ostrmi. Ni li sèn to samo?
Njene oči še ne vidijo luči,
ni še ozarjeno njeno nebo.

Zemlja slovenska se dramí v bolesi:
„Kje je moj kralj, moj ponosni heroj?
Jarem stoletni me k zemlji priklepa,
solnce ne bliska se še nad menoj“.

Silneje cvete vsem narodom vesna,
zemlja slovenska zasliši znan glas:
„Vstani Ilirija, sin tvoj te kliče,
prišel je v déžel vek nov in nov čas!

Čarobni glasi domači so glasi,
vriskajo in te k vstajenju budé.
Kliče te pevec, oj, moja očina,
bratje, vstanite, stopite v vrsté!“

Vstaja Ilirija, v zoro blestečo
kvišku ozira se jasnih oči,
vsa domovina k življenju se vzbuja,
srečna se zvezda nad njo zaiskri.

Pevec Ilirije poje zanosno:
„Bratje, oj, brambovci moji, naprej!
Vaš sem vodnik, z vihrajočo zastavo
peljimo narod do svetlih idej!

Zdrava in plodna je zemljica rodna,
s plugi izorjimo sveto nje grud,
semena v njeno naročje vsadimo,
vzklik in izzorel zlató bo naš trud.

Oj, domovina, naj blagi vetrovi
svod nad teboj razvedré, razjasné,
v sreči spominjaj se svojega sina,
ti si ljubezem mu vlila v srce“.

Danes proslavlja Slovenija sina,
z lovorom čelo mu sveto krasí —
pevec naš slavni, vodnik in učitelj,
tvoje imé se kot solnce bliščí!

Cvetko Golar.

F. ROUBAND: MOLITEV MOHAMEDANCA.

V SARAJEVEM.

Spisala Zofka Jelóvškova.

(Konec.)

Ker sem že pri dekliških šolah: Za Mohamedanke imajo posebno šolo, kjer je preko 100 učenk in 6 učiteljic. Seveda obisk te šole ni obligaten, ker bi se vzdignila vsa mohamedanska Bosna — preko 600 tisoč duš — če bi se upala vlada kaj takega ukazati.

Čisto romantično se sliši, s kako velikimi težavami se je osnovala. Soproga dvornega svetnika Koste Hörmanna je znala spretno zvabiti dve, tri Mohamedanke k sebi in jih je najprej podučevala samo v ročnih delih in šele pozneje, ko so se malo privadile, tudi v čitanju, pisanju in drugih predmetih. Darovala jim je obleke, pošiljala staršem kavo, sladkor, celó denar. Tudi danes dobivajo učenke ves materijal zastonj, hrano in tudi obleko; na višji mohamedanski šoli, nekaki majhni preparandiji, je 10 ustanov po 20 kron na mesec. Vlada hoče namreč, da bi mlade Turkinje pozneje same podučevale, da bi postala šola med Turki popularnejša in da bi bili bolj zaupljivi. Že letos bodo napravile nekatere Mohamedanke učiteljski izpit. Uče se rade. Inteligentne so, polne fantazije, dobrodušne in priproste, nepokvarjene. Čitajo osobito rade, — ali učiteljice nimajo dovolj knjig. Neskončno se mora namreč paziti, da se njihovo religijozno čustvo ne razžali, t. j. da se ne vzbudi nezaupljivost njihovih staršev, ker bi jim takoj prepovedali nadaljnji obisk šole.

Ženski mohamedanski svet je slaboten in bolehen. Mnogo jih umrje na jetiki, saj je ves način njihovega življenja — malo gibanja, običaji pri porodih, slaba hrana, — skrajno škodljiv. Kolikor sem jih videla, so imele vse inteligentne in lepe obraze, vendar ni bila skoraj nobena sveža in zdrava. Otroške so in odkritosrčne, in jaz mislim, da bi evropskim ženam ne bilo težavno, pridobiti njihovega zaupanja, če bi se zato v resnici potrudile in se čuvala vsega, kar bi jih ostrašilo. Učenke mohamedanske dekliške šole so do svojih učiteljic dražestno zaupljive in iskrene.

Kar me je osobito presenetilo, je bilo pripovedovanje sodnijskega uradnika, da se obravnava v Sarajevem vsako leto več slučajev detomorstva Turkinj. Večina so z dežele, iz odleglih vasij, kjer žive Turki pomešani s pravoslavnimi in katoliki. Tam morajo delati tudi turške žene na polju, morajo hoditi po vodo i. t. d., ker je ljudstvo ubogo. Začne se romantična ljubezen z

drugovercem, tem vabljujejša, čim nevarnejša. Stari Turki so fanatiki, in morda bi ubil tak fanatik lastno hčer, da jo vidi z gjaurom. Pod širokimi dimijami deklice lahko skrije svoje stanje in dete porodi v kakem skriteh kotu, zakoplje ga na vrtu, vrže v potok. Če jo dobe, odpeljejo jo k sodišču, mnogokrat po več dni daleč.

Pri obravnavi s turško ženo so posebni predpisi in običaji. Poseben zaupnik pride iz njene vasi, da konstatira njeno identiteto. Pred sodnikom odkrije obraz. Obsojene v ječo, umirajo tam kmalu in maloktera se vrne v domači kraj, kjer bi je tudi ne čakalo nič dobrega, samo mrznja.

Bila sem v haremu. Bosenski Turki imajo po eno ženo; ako ima kdo dve, je to velika izjema. Hanuma nas je podvorila s kavo in sladkišem. Bili smo v haremu bogatega in naprednejšega Turka. Na steni je visela ura in veliko zrcalo. Hčerka, ki hodi v mohamedansko dekliško šolo, nam je pela bosenske narodne pesmi in igrala na harmoniko. Na tleh je ležala ogromna in dragocena preproga. Pohišta ni bilo, samo minder (divan) okrog sten. Hanuma je imela simpatično lice in pripovedovala je, kako jo veseli, da hodi njena hči, edinica, v šolo, kjer se uči toliko zanimivega. Oblečena je bila v dimije, mesto anterije (karakteristične bosenske janjke) je imela čudno jopico iz pisanega baršuna, po evropsko prikrojeno. Škoda! Sploh mi tudi pri moških ni ugajalo, da se nosijo inteligentnejši zapadno, ko je osobito moška noša v Bosni tako slikovita.

Videla sem tudi hodžo (turškega duhovnika), kako uči turško moško mladež koran. Dečki so sedeli po tleh in se učili tistih pojočih molitev iz korana. Hodža je stal med njimi z dolgo palico v roki. Štiri, pet let se učijo ti dečki čitati koran, čisto mehanično, ne da bi vedeli, kaj izgovarjajo. Nití hodža ne razume pomena vseh tujih besed in sur, ki jih uči. Razlagal mi je, da bi moral še v Carigrad, da bi moral študirati pol življenja in še bi ne razumel vsega. Ko je nekdo od nas pripomnil, da so „Švabe“ že vse preštudirali in preložili ves koran na svoj jezik, zasmejal se je ironično, češ: kako bi nevernik razumel prerokove besede! Za Bošnjaka je vsak tujec „Švaba“, pa naj bo Peter ali Pavel.

Tujec naj nikakor ne pozabi obiskati „ateliera“: umetne obrtne šole, kjer se izdelujejo prekrasni predmeti, vage, krožniki, orožje, čaše i. t. d.

Ornamentacija kovin, vlaganje srebra v les in podobno je sploh specialno bosenska narodna industrija. Vlada je osnovala posebno delarno, ki naj bi ta obrt povzdignila in izpopolnila. Sami mladi Turki se uče v raznih oddelkih risanja ornamentov in dela v lesu in kovini.

Tudi v veliki tkalnici preprog je mnogo zanimivega. Prekrasne svilnate preproge se delajo tu v vrednosti od 2000—6000 kron, volnene velike preproge za salone, tkane preproge za portiere i. t. d. Skoraj sama mlada dekleta, židovke, katolikinje, pravoslavne, sede tu in tkajo krasne vzorce. Muslimanke imajo poseben oddelek. Ravnatelj mi je pripovedoval, da se težko nauče rednega dela, da izostajajo, da jim je vsaka disciplina nekaj strašno tujega in težkega. Poizvedovala sem nato, kako so plačane, — ali tu je vljudni ravnatelj umolknil. No, pripovedovali so mi drugi, da delavke v tem zavodu jako izkoriščajo.

Bošnjaki, osobito Mohamedanci, so sploh zelo skromni in nimajo skoraj nobenih potreb. Samo da imajo svoje cigarete in črno kavo. Kdor je videl bosanske polke na Dunaju in Gradcu, prihaja v Bosno z gotovimi predsodki, t. j. misli, da bo vsakdo junak, kogar sreča. Vendar je istina, da ljudstvo propada, da je to lepo plemenito pleme danes že degenerirano; osobito ženske so slabotne, malih postav in rahlega zdravja. Pozimi nosijo iste tanke dimije, kakor poleti, nobenih kožuhov, ali toplih, volnenih jank.

Hvalili so mi izvanredno gostoljubnost in poštenost tega ljudstva. Bošnjak ni tat. Neki inženir, Nemeč, mi je pripovedoval, kako se je oskrbel z revolverjem in bodalcem, ko je šel prvičkrat v hribe med ljudstvo. Ali pozneje ni vzel nikdar več nikakega orožja seboj, četudi je imel opraviti po cele mesece v najodleglejših hribih. Postregli so mu z najboljšim, kar so imeli, ali nikdar ni sprejel nihče od njega denarja v plačilo. Pozneje jim ga ni niti več ponujal, ker je videl, da bi bili razžaljeni. Ker pa ni hotel živeti tako zastonj in oškodovati dobrodušnih ljudi, ki

sami niso imeli mnogo, se je revanširal s tobakom.

Bošnjaki tikajo vsakega, toda vsiljivi niso ali predrzni. Ponosni so in govore izkičeno v izbranih, pesniških podobah; včasih jih poslušaj, kakor bi poslušal pesmi.

Noben Slovan, osobito ne Slovenec ne ostavi Sarajeva, ne da bi se oglasil prej v „Trebeviču“, hrvatskem pevskem društvu, okrog katerega so se zbrala vsa druga hrvatska sarajevska društva. Tudi „Slovensko omizje“ ima tu svojo sobo, kjer imajo vse slovenske politične in leposlovne časopise. „Slovensko omizje“ ima nad 40 članov.

Tudi mene, kakor vsakega Slovenca, so sprejeli zelo ljubeznivo in me pogostili z imenitno turško kavo. „Trebevič“ ima veliko čitalnico, kjer leže po mizah hrvatski, srbski, slovenski, italijanski in nemški časopisi in revije. Čudila sem se velikemu broju časopisov in odbranosti revij. Na vsaki št. izvenbosenskih časopisov je bil prilepljen kolek za dva vinarja, nekak bosenski „Zeitungsstempel“, káli. —

Pripovedovala sem v „Slovenskem omizju“, kaj vse sem videla in slišala v tem njihovem lepem in eksotičnem Sarajevem. In čudili so se mi, češ, da so oni že toliko let tam, pa niso videli toliko, kakor jaz. In v resnici, človek, ki živi mnogo let v kakem mestu, ga pozna mnogokrat manj, kakor tujec, ki je tam teden dni. Poznam n. pr. mnogo rojenih Pražanov, ki jim je Praga pravzaprav terra incognita. Bili so morda enkrat samkrat na Hradčanih in še takrat, ko so bili še otroci.

Razume se, da človek pregleda mnogo zanimivih stvari, ali če pojde po mojih računih, pridem v Bosno še enkrat in ne samo za teden dni.

Tja v Travnik me mika, pa v Jajce, v Banjaloko, v Mostar, pa v — kakšno raztrgano vas. Tja v hribe, kjer se dobi samo kozje mleko in kisle slive! Tja me mika, zakaj lepa je ta zemlja, polna poezije, romantike!

(Konec prihodnjic).

KOS.

Lepa mlada deklica:
roža cvete ji na lici,
nje oči dve borovnici,
usta žarna jagoda.

Sel je kos na vejico.
V cvetje se ozira šipka,
nad črnicami se zibka,
zoblje žarno jagodo.

Taka misel moja je:
da bi jaz bil tista ptička,
ki navžila se vrh grička
vseh dobrot brez boja je!

Pavel Golob.

NOVELA DOKTORJA GRUDNA.

Spisal Ivan Cankar.

Zaspano jutro je bilo; tenki sivi oblaki so plavali pred zarjo in so ji zastirali pot. Obrnil bi se k steni, da bi zaspal in se ne vzdramil več.

Tako mi je bilo, kakor da sem spal dolgo spanje brez sanj; leto morda, pol življenja. Kar je bilo zadaj, mi je bilo tuje, komaj polrazumljivo. Edino, kar sem čutil razločno, je bila grenka žalost v srcu . . .

Včeraj še mladost, vesela, lepega trpljenja in lepe sladkosti polna, danes že suho, trezno življenje. Kakor je bilo težko slovo, vendar mi je bilo žal celo po slovesu, po tistih poslednjih urah, ko se je poslednjikrat razživel srce, preden je krvaveč utihnilo. Nenadoma sem spoznal resnični pomen tistih dogodkov in hudo mi je bilo. Daleč so bile tiste ure, ne povrnejo se nikoli več in zato sem jih spoznal. Tako kakor gre sin zdoma in se ozre poslednjikrat iz daljave, na mater, tiho ubogo žensko, ki stoji na pragu, in začuti prepozno ljubezen v srcu.

Bog s tabo, mladost! Domovina zove delavca . . .

Napravil sem se hlastno in malomarno; hitel sem, da bi se poslovil ter bežal od ljudi, ki so se mi gnusili, kakor se mi gnusi človek, ki mi je bil pogledal pod suknjo ter zapazil nečedno goloto. Gnusili so se mi, zato ker so mi bili tuji in ker so me poznali. Ne mogel bi več govoriti z njimi, ne mogel bi jim več pogledati naravnost v oči, ne da bi pomežiknil ter se obrnil v stran. Človek, ki misli napraviti politično karijero, ne sme pokazati ljudem drugega, nego čedno suknjo; zakaj pod vsako suknjo tiči žival, dasi je sorta zelo različna.

Slivar, prijazni gospodar, me je pozdravil s širokim nasmehom na ustnicah ter mi je pogledal v lice na tak način, da me je bilo sram. Ali si ti kaj boljši od mene, Slivar, debeli rodoljub? Potrkal me je po rami.

„Kako ste spali, gospod doktor? Sinoči ste se lepo zabavali, kakor sem videl!“

Zasmejal se je in mi je pogledal še bližje v obraz.

„Ej, mladost, mladost!“

Stal sem na pragu in sem si zavihal ovrtnik, ker mi je bilo hladno; tudi v glavi mi je šumelo. Drevje je bilo rosno, zaspano so se pomikali sivi oblaki na zahodno stran; popili so

bili zarjo in le časih je kanila izza njih žareča kaplja ter ugasnila v vlažnem vzduhu. Na pesku pred vrtom je zahreščal pesek pod kolesi, nekdo je zaklical in voz je prišel mimo.

Travnovi so odhajali; v tistem hipu je kanila zlata kaplja od neba in zasvetil se je bel slamnik. Minka se ni ozrla; nikoli več nisem videl njenega obraza in dal bi veliko, da bi ga videl. No, bilo je in je daleč! . . . Takrat, ko se je zasvetil njen beli slamnik in ko je voz sunkoma zavil ter izginil, sem spoznal, da je izginila na urnem vozu moja mladost. Kadar se spominjam na prejšnja leta, se spominjam zmirom na tisti fini obraz z velikimi vlažnimi očmi, na tisto vitko, nežno telo in na beli slamnik. Vse, kar sem doživel kdaj prijetnega in lepega, vse, kar sem sanjal kdaj neumnega in sentimentalnega, se je združilo na tistem obrazu in stopi predme s prešernim nasmehom na polnih rdečih ustnicah, kadar mislim trezne misli na tej solidni poti rodoljubne karijere. Tako bi lahko rekel, da sem žrtvoval domovini svojo mladost . . . Le urno, voz, preko ravnin in čez hribe, da ne ugledam nikoli več tistega belega slamnika! Zakaj človeku ni dobro, da postane sredi ceste in strmi v daljavo s spečimi očmi; prehitevajo ga in ga sujejo v stran . . .

Veliko žalosti je bilo še pred menoj, še dolg, težek dan do večera. Srce pa mi je bilo že trudno in je omahovalo, tako da me je bilo strah besede, izgovorjene nenadoma v bližini, strah pogleda, ki mi je šinil slučajno preko obraza.

Stopnjice so zaškripale, toda Marice ni bilo; tudi nje nisem videl nikoli več. Da bi jo bil ugledal pred sabo ob tisti uri, povetil bi glavo in kolena bi se mi tresla. Ni je bilo, ali ko sem šel mimo njene sobe, sem slišal trde, enakomerne korake; hodila je pač od okna do duri, glavo globoko sklonjeno, roke prekrižane na prsih . . . In takrat, ko sem stal pred durmi ter poslušal njene korake, sem bil tako majhen in ničvreden človek kakor nikoli v življenju. Šel sem po prstih mimo duri, zato da bi me ne slišala in da bi ne bilo še večje moje ponižanje . . . Zdelo se mi je, da sem jo bil oskrnil s svojimi poljubi, da sem jih bil vzel kakor pustolovec, ki se prikrade v pošteno družbo, zato da jo oslepri na nečeden način. Vedel sem, zakaj je trpelo njeno srce, ko je hodila od okna do duri, glavo sklonjeno, roke prekrižane na prsih. Ni toliko

(Konec.)

vode na svetu, da bi mogla kdaj izmiti gnusni madež mojih poljubov. Kajti občutil sem nena doma, da me ni ljubila . . . Ej, Marica, ti, ki je zdaj tako strog in hladan tvoj obraz, izmij si ustnice! Resnično, dasi je bilo veliko moje ponižanje, vendar je bilo tudi precej škodoželjnosti zraven. Zelo posebne vrste, sladak in ničvreden je občutek človeka, ki je bil osleparil žensko za nezaslužen poljub in uživa potem natihem njen srd in sram . . . Jutro je že bilo, že se je dvigal tam klanec moje rodoljubne karijere in zato so bile moje misli zmirom bolj mirne in solidne.

O, da bi se že vzdignil dan, da bi se nagnil večer! . . .

Voz nas je že čakal pred vrtom, poslovili smo se zelo nakratko in skoraj neprijazno. Marija je sedla poleg mene, nama nasproti pa je sedel idealni študent, ki je prejšnjo noč trubaduril po vrtu. Zaspan je bil in blede, molčal je vso pot in se je ukvarjal najbrž z zaljubljenimi stvarmi. Vesel sem bil, da je prisedel k nama; tako sem bil varen vsaj med potjo.

Nikoli ne pozabim puščobe tistega dne, samotne žalosti tiste vožnje, žalosti toliko večje, ker ji ni bilo očitnega vzroka. Nizko so se plazile moje trudne, težke misli, ob blatnih jarkih, za lenim vozom. Pomisliti sem hotel na domovino, na svojo veselo in zaslužno prihodnost, toda vzdignilo se mi je v grlu kakor stud. Ne vem, kako je to, da človek časih za najprijetnejše stvari na svetu nima smisla . . .

Marija ni bila lepa tisto jutro. Sedela je poleg mene molčče, roke v naročju, in se ni ozrla name; motno in trudno so strmele oči, nič življenja ni bilo v njih. Obraz je bil blede, v eni sami noči so lica splahnela . . . Tako je govoril naglas in očitajoče njen obraz, jaz pa sem bil vesel, da so molčale njene ustnice. Ko bi se vsakdo udajal sentimentalnim čustvom — kdo bi ne hodil po cesti razoglav, čelo s pepelom potreseno?

Voz je postal, poslovila sva se od študenta ter sva se napotila peš proti domu. In kakor sva bila sama, je vztrepetalo moje srce in se je prikazala kri v njenih licih. Šla sva zmirom hitreje, dasi se nama ni mudilo nikamor. Tako kratka ni bila tista pot nikoli; hiše so hitele mimo, kakor da bi se vozila z brzovlakom. Na stopnjicah sem čutil, kako so mi lica drevenela, kako so bili zmirom bolj nerodni in težki moji koraki. Pogledati sem ji hotel v obraz, izpregovoriti sem hotel besedo, ali bil sem kakor otrok, ki gre za očetom molče po stopnicah in se boji zaslužene kazni.

„Tako sva torej doma!“ sem izpregovoril s tako neumnim, prisiljenoveselim glasom, da me

je bilo takoj sram. Kaj pa sem hotel povedati drugega? Ali naj bi jo bil poljubil, kakor sem jo poljubljal, kadar sva se vračala od prijaznega večera, obadva razgreta, sita vina in ljubezni žejna? Zdaj so napočili resni dnevi in človeku, ki namerava nastopiti rodoljubno karijero, se ne spodobijo zlagani poljubi. Napotil sem se naravnost v svojo izbo.

Popravljal sem tam svoje stvari; polagal sem v kovčeg zelo vestno kos za kosom, pozabil nisem ničesar. Časih sem postal in sem poslušal; šumelo je v sobi, zaškripali so koraki, premaknil se je stol; vsak šum me je vznemiril, bal sem se, ne vem česa; in zmirom večji je bil moj strah. Ali ne pride zdaj, ali ne odpre duri, tako počasi, čisto tiho, kakor sem se bal otrok strahu opolnoči? Veliko je bilo tisto trpljenje — kdaj mi ga poplačaš, o domovina?

Čemu ta strah? Kje je bila moja krivda? Poslavljal sem se od mladosti, zato ker je bilo solnce že visoko. To je bila moja dolžnost, ni bil greh. Sram me je bilo, očital sem si plašljivost in pretirano tenkočutnost, ko sem se poslavljal od mladosti kakor tat, kakor hudodelec — s tresočimi kolena, z nezaupnimi, plašnimi očmi. Tako sem pospravil kovčege in sem stal sredi izbe. No — v božjem imenu! Odprl sem duri in sem se jako začudil.

Tudi ona se je poslavljal; stala je poleg kovčega sredi sobe in me je pozdravila z velikim, tihim pogledom.

„Kam, gospa Marija?“

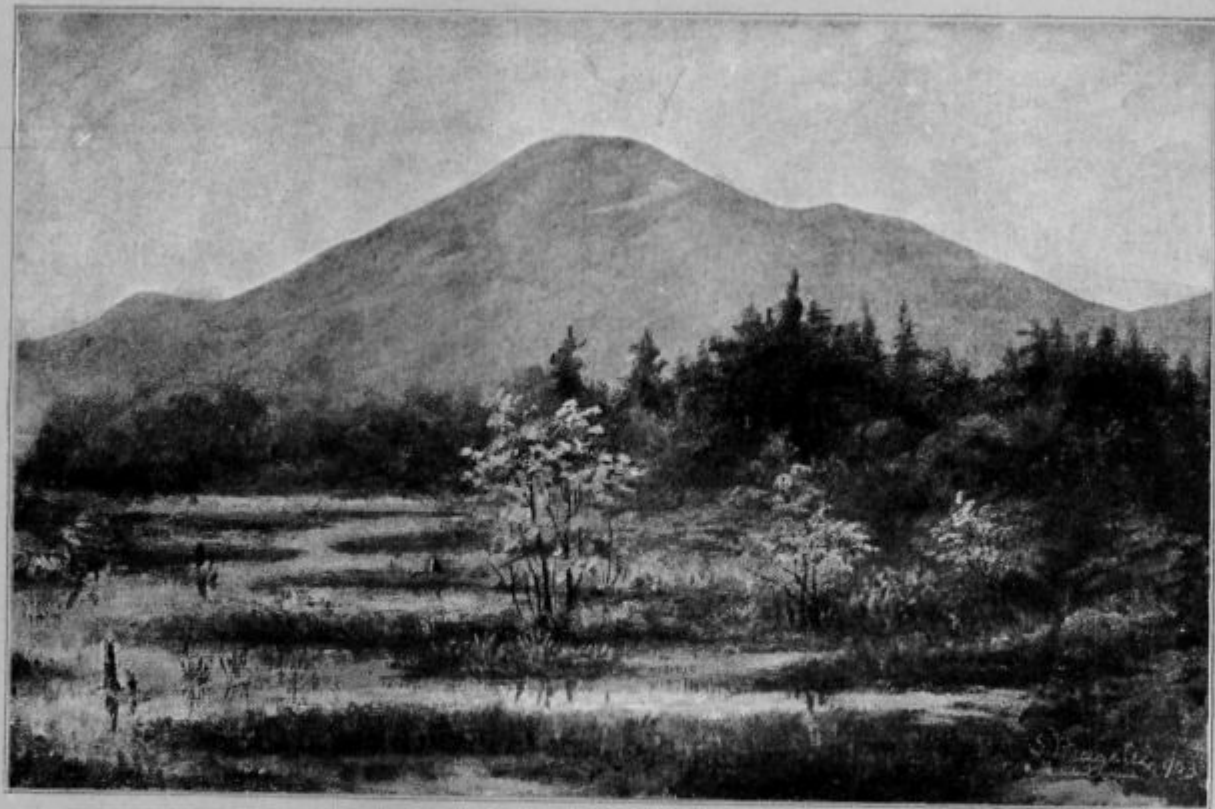
„Poslavljam se, dolgčas bi mi bilo tukaj . . . Čemu ‚gospa‘? Bodiva prijatelja poslednji dan!“

Takrat se je nekaj zelo nizkega oglasilo v meni in ponižal sem se po nepotrebem. Šinilo mi je namreč nenadoma preko misli, da bi se opravičil na kak lep, teatraličen način — da bi napravil prijetno zaokrožen, takorekoč umetniški zaključek tej stvari. Zakaj lahko rečem, da prisojam umetnosti, umetniškemu učinku in umetniški gesti v življenju samem veliko večjo važnost, nego na papirju ali na platnu. Takrat pa sem bil vznemirjen in bolan in zato se mi umetniški efekt ni popolnoma posrečil. Rad bi zamolčal to stvar, ali namenil sem se bil že koj od začetka, da popišem vse po pravici.

Pokleknil sem prednjo in sem jo prijel za obedve roki.

„Marija, odpusti mi!“

Že v tistem trenutku sem začutil nevarnost in smešnost te poze. Preveč je bila trezna in preveč zlagana, da bi mogla biti naravna vsaj na videz. Kadar oprostí ženska človeku, pred njo

SREČKO MAGOLIČ: NA BARJU.

klečečemu, mu oprosti iz zaničevanja, nikoli iz ljubezni. In tudi vedeti je treba človeku sekundo, ko plane osrečen kvišku ter pritisne na burno srce njo, vdrugeč premagano. Jaz nisem vedel tiste sekunde in dolgočasil sem se na kolenih.

„No, vstani, Franc! Molčiva, tako je najboljša, in posloviva se mirno . . .!“

Tudi njen glas je bil miren in brez življenja, kakor so bile motne in tihe njene oči.

„Kam se odpravljáš?“

Nisem se bal več zase; vzbudilo se mi je v srcu sočutje, natanko v tistem trenutku, ko se mi je odtujilo njeno srce in ko je šinila preko njega prva senca zaničevanja.

„Kaj bi ti živel v tej sobi, Franc?“

Ves miren je bil njen glas, mene pa je bilo strah tega miru. Resnično, tudi jaz bi ne živel sam v tej sobi; podobna je bila mrtvašnici . . .

Nato sva pila čaj in sva se razgovarjala, tako trezno in mirno, kakor človeka, ki se nista videla prej nikoli in ki govorita o svojih privatnih, stvareh le zategadelj, ker si sedita slučajno nasproti v železniškem kupeju in jima je dolgča s O nerodni železniški vožnji, o vsakdanjih opravilih, o sorodnikih in znancih — o rečeh, ki ne zanimajo nikogar in pripovedovalca samega najmanj. Govorila sva mirno, v srcu pa je kluvalo neprestano in nikoli si nisva pogledala v oči, da bi ne utihnili ter ne spoznala vse žalosti in laži tega hladnega slovesa. Vso lepoto oči in lic so ji popile utajene solze tistega večera, in vendar je tedaj, ko sem ji sedel nasproti in si ji nisem upal pogledati v obraz, vzplapolala v meni poslednjikrat večerna zarja ljubezni, otožnost po ugaslem lepem dnevu.

Vstala sva in sva stala pred durmi dolgo časa. Nisem imel toliko poguma in ne toliko moči, da bi ji ponudil desnico. Tudi njene roke so visele mrtve ob životu; gledala je proti oknu in ustnice se niso genile.

„Pa zbogom!“

Zdaj že ni bilo več laži med nama; ni me vprašala, če se vrnem, ker bi bila laž že vprašanje samo. Kar sva govorila, je imelo komaj opravka s srcem; zakaj srce je govorilo drugače.

Ponudil sem ji roko.

„Morda se vidiva še kdaj!“

Poljubil sem jo in njene ustnice so bile mrzle kakor njena roka. Šel sem urno po stopnjicah, ob oglu pa sem se ozrl; stala je še zmirom

na pragu, njen obraz pa je bil miren kakor prej; ne v očeh, ne v izrazu ustnic ni bilo bolečine. V slovo sem zamahnil še enkrat z roko, stvar je bila pri kraju in oddahnil sem se, ko sem stopil na cesto.

Na kolodvoru sem čakal dolgo, vlak se je bil zamudil. Sprehajal sem se med šumno gnečo po žarko razsvetljenem peronu; glava mi je bila malo težka, drugače pa mi je bilo prijetno pri srcu. Končano, vse končano! Izzvenel je poslednji akord tiste lepe pesmi o mladosti, zelo bolesten je bil tisti akord, tako da mi je zarezal globoko v srce, — toda končano!

Stopil sem v kupe, naslonil sem se udobno v kot ter sem pogledal skozi okno. V tistem trenutku se je voz stresel in se je pomaknil počasi po tiru. Okno je bilo motno, obrisal sem ga z dlanjo ter sem pritisnil čelo na steklo. Spet se je stresel voz, luči so izginile.

Prej že tako lahko, že utolaženo, mi je zastalo srce nenadoma v čudnem strahu. Ko sem se dotaknil stekla s čelom, sem opazil na peronu dvoje oči, naravnost name strmečih. In nikdar v dolgi dobi tistih bridkosti polnih poslednjih dni nisem občutil tako ledene, polnočne groze kakor v trenutku, ko sem videl dvoje mrtvih oči, naravnost vame strmečih. Pač ugasne nekoč za zmirom, zatone v noč mladost; tiste oči ne ugasnejo nikoli . . . Ugledal sem jih spet, ko sem stopil na peron, ugledal sem jih, ko sem se sprehajal nekoč o mraku po ljubljanskem polju, vidim jih časih, ko se vzbudim ponoči in bojim se, da jih ugledam tudi nocoj . . .

Minilo je vse, skoraj je že legla noč na tiste sentimentalne čase, prav do poslednjega poljuba; toda zdi se mi, da me veže nanje nekaj nelepega, zelo neprijetnega. Nevidna močna vez je med nočjo tistih časov in dnevom te lepe rodoljubne karijere, ki sem jo bil nastopil z najboljšimi, povsem nesebičnimi namerami. Tako mi je časih, kakor da bi vlačil verigo za seboj; in če se opletam, če grizem, osvoboditi se ne morem. To je jako sitno, ovira me ob mnogoterih prilikah in očitam si po vsej pravici, da je moje srce preveč tenkočutno in obzirno . . .

Mimo mene pa hodijo ljudje, preHITEVAJO me kanalje, ki bi smehljaje zadavili človeka, če bi jim stal na potu . . . Kaj sem ti storil, o mladost, da me preganjaš? Odpusti, izpusti, — domovina zôve delavca! . . .

RUSKI CAR
NIKOLA II.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Učne slike iz zemljepisja. Avstrija. (Podrobni učni načrt.) Uredil Anton Maier. S tremi zemljevidi. V Ljubljani 1904. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Str. 50. Cena 1 K 50 h. — Zname naredbe deželnega šolskega sveta kranjskega so provzročile na eni strani kranjskega učiteljstva precej nepotrebne odpora, na drugi strani pa zopet zadovoljnost in veselje. Smer teh naredb je menila najbolj v metodo posameznih ljudskošolskih predmetov. Posledica temu je bila, da so se prirejale hospitacije, izdelovale učne slike, sestavljali podrobni učni načrti in sestavljale oziroma spisovale praktične metodične knjige. Ne maramo omenjati velikih zaslug, katere si je pridobila v tem oziru Slovenska šolska Matica, omenimo le prav praktično sestavljene „Učne slike“, ki jih je izdelalo in izdalo uč-

teljstvo krškega in litijskega okraja. Vsekakor najbolj delavno in marljivo je pa bilo v tem oziru učiteljstvo slovenskih ljudskih šol ljubljanskih, ki je lansko leto izdelalo podrobne učne načrte za nazorni nauk, lepopisje in za realne predmete. Vse te podrobne učne načrte je pravkar deželni šolski svet odobril. Ti podrobni učni načrti imajo pa še posebno vrednost, ker je vsa snov hkratu obdelana v obliki učnih slik. Začetkom šolskega leta so izšle „Učne slike iz nazornega nauka za I. in II. razred.“ Kako dobro so došle te „Učne slike“ učiteljstvu, je najboljši dokaz, ker so že razprodane in se prireja že drugo izdanje. Vrednost teh „Učnih slik“ vedó ceniti posebno tisti učitelji, ki poučujejo letos v I. in II. razredu, ker se njim ni treba pripravljati na pouk, ampak imajo vso snov že obdelano pred sabo. Pred dobrim mesecem so izšle zgoraj omenjene „Učne slike iz zemljepisja“. Ta teden so pa zagledale beli dan „Učne

slike iz domoznanstva". (Podrobni učni načrt za 3. šolsko leto.) Še ta mesec izidejo „Učne slike iz prirodoslovja". (Podrobni učni načrt za 2., 3., 4. in 5. razred.) Levčev „Podrobni učni načrt za lepopisje" je že dotiskan; v delu so pa „Učne slike iz prirodopisja" 2., 3., 4. in 5. razred, „Učne slike iz zemljepisja" za 4. razred (kranjski) in pa „Učne slike iz zgodovine" za 3., 4. in 5. razred. Vsa čast torej ljubljanskemu slovenskemu učiteljstvu in pa učiteljstvu litijskega in krškega okraja in posebna čast in hvala pa še iniciativnima gg. nadzornikoma A. Maierju in Lj. Stiasnemu, ki imata pri delu kot spretna šolnika in nadzornika že posebne redaktorske zasluge.

O „Učnih slikah iz nazornega nauka" smo že govorili v „Slovanu" danes smo se pa namenili izpregovoriti par besedi o „Učnih slikah iz zemljepisja. Avstrija." Kakor je povedano v „Vvodu", je nastala ta knjiga na podlagi načrta, ki ga je sklenila lanska okrajna učiteljska konferenca ljubljanska. Knjiga podaja minimalni podrobni učni načrt za obravnavo Avstrijsko-ogrske države. Izbrano učivo je namenjeno predvsem učencem petega šolskega leta osemrazrednih šol. — Za druge šole je treba učivo primerno skrajšati, oziroma razširiti. Vsebina tej lepi knjigi je ta-le: 1. Pregledno pravilo učiva iz IV. razreda. 2. Obči pregled Avstrijsko-ogrske države. 3. Goropisje. 4. Izlet na gorski vrhunec. 5. Pastirčevanje na planinah. 6. Nevarnosti v planinskem svetu. 7. Kers. 8. Ogrska nižina. 9. Reka Dunav in njegovi dotoki (s sliko). 10. Koroško. 11. Štajersko. 12. Hrvaško in Slavansko. 13. Primorsko. 14. Jadransko morje. 15. Dalmacija. 16. Dolenje Avstrijsko. 17. Gorenje Avstrijsko. 18. Salzburg. 19. Tirolsko. 20. Česko. 21. Moravsko in Šlesko. 22. Galicija in Bukovina. 23. Ogrsko. 24. Bosna in Hercegovina. 25. Cesar in država. **D o d a t e k:** Nastenski zemljevidni obrisek Avstrijsko-ogrske, na katerem so razvidne posamezne kronovine z glavnimi mesti (brez imen). 2. Nastenski zemljevidni obrisek Avstrijsko-Ogrske, na katerem so razvidne posamezne kronovine z glavnimi mesti in gorovjem.

Mogoče, da temu, ali onemu vsebina ne bo popolnoma ugajala in bi rad tuptam kaj izpustil ali pa dodal, zato bo knjigi vsak umesten nasvet s strani strokovnjakov-zemljepiscev za eventualno drugo izdanje dobro došel. Toliko je pa gotovo, da bo lična knjiga učiteljstvu izvrstno služila, zato jo prav toplo priporočamo, ker bo koristila še posebej tistim, katere je „ostra sapica", ko je v oblikih znanih naredb zapihljala črez naše šolstvo, mogoče nekoliko poparila ali vsaj vznemirila. b. k.

Josip Kostanjevec: Iz knjige življenja. II. Zvezek. Izdal in založil pisatelj. Tiskal R. Šeber v Postojni 1904. Str. 243. Cena 3 K (po pošti 3 K 20 h). Vsebina: 1. Vid Dobrin. 2. Utrinki (pet črtic). 3. Bila je pomlad. 4. Kaj je Božidarčku prinesel Miklavž. 5. Kotanjska elita. — Josip Kostanjevec se prišteva med najodličnejše novejšje slovenske prozaiste. Njegove novele so polne realnega življenja, umetniškega temperamenta in plastike. Kostanjevec pozna naše malomestne razmere iz samopazovanja, zato jih umeje slikati z neko vernostjo, ki je včasih neusmiljena, a hkratu vedno prepričevalna. Nikdar pa ni brutalen! Mehko srce bije v vsaki vrsti in ljubezniv humor ozarja vsak hip stranice Kostanjevečeve knjige. In ker piše poleg tega lep slog, živahen dialog ter ima mnogo čuta za naravo, se čitajo Kostanjevečeve novele z mirnim, prijetnim užitkom. Knjigo toplo priporočamo!

Ivan Cankar: Hiša Marije Pomočnice. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1904. Str. 158. Cena 2 K. Prav za pruhe je položil vzornopodjetni in za naše slovstvo preza-sluzni Schwentner slovenskemu občinstvu na mizo krasno

novi knjigo, roman Ivana Cankarja. „Hiša Marije Pomočnice" je bolnišnica, v kateri se odigrava zadnje mračno poglavje bednih deklet. Cankar je mojstrsko naslikal milieu v bolnišnici ter podal fin psihološki roman melanholične krasote, ki deluje na srce in dušo z neodoljivo močjo. V žalostno grozdoma počasi umirajočih je posvetil Cankar s solncem čiste poezije ter ustvaril izviren umotvor, ki ga po svoji snovi nimamo enakega! Daljše poročilo si pridržujemo za prihodnjo številko.

„Cvetju" v odgovor. Gospod prof. dr. Jos. Tomiňšek v Berolinu piše: „Že v lanskem letniku je „Slovana" javil, da piše o St. Škrabec v svojem „Cvetju" istočasno o našem predmetu, t. j. o slovenskem pravopisu in pravorečju. — Ker je bil moj spis v bistvu končan že v lanskim počitnicah in sem, preselivši se sém v tujino, le dal nekaterim točkam izrazitejšo obliko, koncem jeseni pa poslal celoten rokopis uredništvu, zato mi ni bilo mogoče ozirati se na istočasno in še dalje izhajajočo Škrabčevo razpravo. To se mi tudi ni zdelo potrebno, ker stoji in velja ona sama z a s e. V zadnji (3.) številki Cvetja (1904) pa se obrača o Škrabec izrečno proti eni izmed mojih trditvev, namreč glede angleščine. Rekel sem zgoraj (str. 74, št. 3.), da skoraj vsak učitelj angleščine izgovarja angleške glasove in besede drugače, in sem navedel pomemben izrek fonetika Sweeta. O Škrabec pa bi rad Angležem, ki se res mnogo uče „govoriti", rešil celotno pravorečje in se zato sklicuje na neke druge izreke istega Sweeta, očitno meneč, da so v nasprotju z mojim citatom. Recimo, da je tako; potem pa jaz prav lahko obstojim pri svoji trditvi, češ: tedaj je Sweet prav pisal, ko je zapisal moj citat, ne tedaj, ko je zapisal tvojega! Ali pa ni imel nobedenkrat prav in sva midva oba — obsedela. Toda to bi ne bilo častno za slavnega Sweeta in ne za naju. Zato je dobro za nas vse tri, — da ostane in res velja tretja možnost: ona Sweetova stavka si — nič ne nasprotujeta! Nekak „sich bildender general speech" in „existierendes standard spoken English" obstoja seveda, ali do splošnosti ne pride, dasi se ga Angleži trudijo doseči; torej velja to, kar Sweet pravi in Škrabec citira, da se namreč Sweet poslužuje izgovarjanja kakor večina njegovih sodobnikov? Prosim vas: „večina" in „sodobniki" — kaj še hočete več? — Za kaj je razmerje tako, nam pa pove izrek, ki sem ga citiral jaz in ki ga je v zaključku („s tem je priznana ekzistenca splošnega pravorečja izobraženih Angležev") prevzel tudi o. Škrabec: Sweet namreč pravi, da je „kot podlago za izreko vzel londonsko narečje, kakor ga je sam vaju in kakor se govori v olikanih krogih. Tako se pojasni, da na eni strani res obstoji „general speech", ki se ga izkušajo naučiti vsi — olikanci, ali še bolj je jasno, da taka „splošna izreka" ne more biti edinstvena — kako pač! — in zlasti, da se izpreminja, torej lahko govoriš to leto ono pravo „pravorečje" — vsaj po sodbi tistih, s katerimi govoriš — črez nekaj let pa je že marsikaj drugače.

Vsega tega bi si jaz v svojem spisu niti ne upal dotakniti le na podlagi knjig; da pa je stvar res taka, kakor sem jo opisal, vem iz ust lektorja za angleški jezik, seveda pravega Angleža, na berlinskem vseučilišču, ki mi je pri raznih besedah pripomnil: „Zdaj se to že tako in tako izgovarja; te besede slišite tako izgovarjati v pouku, kar pa ni veljavno" i. t. d. Včasih pa menda niti sam ni bil prav na čistem; vem to tudi iz opazovanja angleške izreke mož, ki znajo angleški. Teh osebnih iskušenj pa v razpravi iz jasnih razlogov nisem hotel navesti, ampak sem se izrečno oprl le na preznačilen tiskan vir.

Sicer tudi v razpravi ni vsi to nisem poglavitno meril ampak sem v citatu mislil posebno na dejstvo, da se v an-

gleščini jemlje za podlago v izgovarjanju londonsko narečje in obenem — oboje se ne da ločiti — narečje olivkancev. Edino to dejstvo je za nas pomembno. Če pa imajo Angleži hude križe s svojo izreko, iz tega ne sledi, da bi jih morali imeti tudi mi, in tudi menda ne, da bi ti križi imeli za nas dobre posledice za duševni ali celo gospodarski napredek. Naš jezik nam daje dovolj opravka s sklanjo in sprego, Anglež pa se namesto tega muči z izreko; zato bognečaj, da bi mi dobili še eno hudo delo več! Kako bi nas pogledal Anglež, ko bi mu mi rekli, da bi se bolj izolikal, če bi imel n. pr. našli 7 sklonov namesto svojega enega (ali dveh)! Torej vsak po svoje.

Zanimiva je tudi ta-le vest: Pristen „Plattdeutscher“ mi je povedal, da se njegovo narečje povsod že umiče in potiska v korist izgovarjanja po pisavi.

Kollárova dobrozdáni a nástin životopisný z roku 1849. Vydal a úvodom opatril dr. Josef Karásek. Založila Češka akademija znan. in umetnosti v Pragi 1903. Začetkom l. 1849. je bil pozvan Ivan Kollár na Dunaj, kakor sam pravi kot „zaupnik c. kr. ministrstva v ogrskoslovanskih zadevah.“ Predložila so se mu štiri vprašanja, tikajoča se izvedbe ravnopravnosti, ki se je imela dati Slovacom kot nekako plačilo za njih zvestobo v onih burnih časih. (Gl. o Kollárju vzorno monografijo dr. M. Murka v „Letopisu“ Slov. Matice 1894. pos. str. 130—133.) O vsakem je napisal Kollár obširno svoje mnenje („dobrozdáni“). Baron Helfert, ki je bil takrat v ministrstvu državni tajnik za učne zadeve, je hranil Kollárjev odgovor na vprašanja o šolstvu in o organizaciji protestantske cerkve na Ogrskem. Ostalih dveh odgovorov se dosedaj ni moglo zaslediti, dasi je dr. Karásek povsod poizvedoval. Ta

KOSTA HÖRMANN.

si je pred desetimi leti od barona Heflerta rokopis prepisal in njegovo vsebino v almanahu „Jan Kollár“ 1903. kratko objavil. Sedaj jih je izdala češka akademija. Ko je sedaj dr. Karásek hotel pri korekturi primerjati svoj prepis z izvirnikom, se je ta med tem časom že izgubil. Sploh ni bil pisan, izvzemši par popravkov, od Kollárja samega, temveč najbrž od kakega njemu prideljenega pisarja. Razun „dobrozdáni“, ki so podana z vso filološko natančnostjo, in Kollárjeve takisto nemški pisane autografije, se še nahaja obširen vvod (XXVII. in nemški izvadek 76—80), kjer se pojasnjuje Kollárjevo doslej še ne dovolj ocenjeno delovanje na polju pedagogike in podaja nekoliko drobnih vestij o njegovem vplivu na jugoslovanske in poljske literature itd.

Spis o šolstvu, ki nam podaja sliko zahtevane slovaške šole od otroškega vrtca tja gor do vseučilišča in še dalje, je važen prispevek ne le k poznanju Kollárjevemu, temveč tudi h kulturni zgodovini one dobe, ko so se vršile velike reforme avstrijskega šolstva. Posameznosti ne morem navajati. Omenjam le, da poudarja povsod važnost materinega jezika, kot cilj vse vzgoje humaniteto; vsak razred ima v učnem načrtu telovadbo, da se doseže harmonsko razvijanje vseh duševnih in telesnih sil. Kakor znano, se je gotreba telovadbe prav v zadnjem času začela resno napašati.

Dr. A. Dolar.

Kosta Hörmann. Poleg katoliške katedrale v Sarajevu stoji veličastno poslopje deželnega muzeja. Tu deluje kot ravnatelj že dolga desetletja z najsijajnejšimi uspehi učenjak, pisatelj dvorni svetnik Kosta Hörmann, velik prijatelj Slovencev in njih literature. Iz majhnih početkov se je razvil sedanji muzej, ki ima po svojem bogatstvu malo enakih v državi, po svoji znamenitosti zbirka pa je osamljen v Evropi. To so potrdili l. 1894. tuji učenjaki, ki so se zbrali v Sarajevu na arheološkem kongresu. Muzej ima dva velika oddelka: arheološko-historični in prirodoslovni. Poleg teh pa so še manjši razni oddelki, ki se množé da na dan. Že samó ta muzej poplača potovanje v Sarajevo! Turki sploh niso puščali razkopavati zemlje, ter iskati zgodovinskih in naravoslovnih zakladov. Zato je Bosna še danes prava zakladnica zakopanih dragocenosti. Šele z okupacijo Bosne in Hercegovine se je odprla ta zakladnica, in dvorni svetnik Hörmann ima največje zasluge, da so se v sarajevskem muzeju zbrale predzgodovinske, rimske, srednjeveške in novodobne izkopnine velikanske vrednosti za zgodovino človeštva. Hörmann izdaja od l. 1888. nadalje „Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini“, znanstven časopis, ki se more vzporejati z najboljšimi enakimi evropskimi časopisi. „Glasnik“ prinaša tudi lepe ilustracije ter je poln najtemeljitejšega znanstvenega materiala. Hörmann deluje v Sarajevu od početka avstrijske okupacije, ima velik ugled med učenjaki ter je užival spoštovanje tudi pri prof. dr. Virchovu; Hörmann pozna srbsko-hrvatski jezik, bosanske razmere ter je poln ljubezni za deželo in narod. Znamenito njegovo delo „Narodne pjesme muhamedovaca u Bosni i Hercegovini“ je pravi biser jugoslovanske literature. Od l. 1895. do zaključka l. 1903. je urejal Hörmann najlepši in najbogatejši jugoslovanski ilustrovani polmesečnik „Nada“, ki je prinesel nebroj krasnih del iz peresa najodličnejših hrvatskih pesnikov in pisateljev ter reprodukcije največjih svetovnih umetniških slik in kipov. Slovanski umetniki, ruski, poljski, češki, slovaški, srbski, hrvatski in slovenski so bili v „Nadi“ zastopani z nebrojnimi deli, tako da je bila „Nada“ najčistejše zrcalo slovanske upodabljajoče umetnosti. Noben slovenski list ni posvečal slovenski literaturi in umetnosti tako točno in vestno ter objektivno svoje pažnje, kakor „Nada“ pod uredništvom Koste Hörmanna. Za poznanje Slovencev

med Hrvati in Srbi ima torej Hörmann največjih zaslug. In naša odlična slikarica, gdč. Ivana Kobilčeva, ki ima v sarajevskem muzeju v družbi g. E. Arndta-Čeplina svoj atelier, je imela v „Nadi“ dolgo dobo list, ki je v najskrbnejši izvršbi prinašal njene slike iz slovenskega in bosanskega narodnega življenja. Tako deluje Hörmann ne le za Bosno in Hercegovino, ki sta imeli po njegovi zaslugi sijajne paviljone v pariški svetovni in dunajski jubilejni razstavi, nego za ugled in napredek vsega slovanstva. Njegova soproga, gospa Olga, je najodličnejša sarajevska dama, ki deluje že dolgo vrsto let za izobrazbo mohamedanskih deklet, ki jih požrtvovalno podučuje sama in ki je dobrotnica najrevnejših bosenskih slojev. Razumljivo je, da sta bila dvorni svetnik Kosta Hörmann in njegova plemenita soproga za svoje plodonosno delovanje za Bosno in Hercegovino že opetovano odlikovana. Pisatelj Hörmann je častni član antropološke družbe v Berlinu in še mnogih drugih učenjaških društev Nemčije in Avstro-Ogrske. Kosta Hörmann je v privatnem občevarju ljubezniv, duhovit mož izrednega humora.

Viktor Car Emin: „Zimsko sunce“. Slika iz istarskega života u 4 čina. Izdanje „Matica Hrvatske“ za g. 1903. — Zaslužni tajnik družbe sv. Cirila in Metoda in urednik v Opatiji nam je podal z „Zimskim suncem“ verno sliko iz mučeniške Istre. Ker je pisatelj v prvi vrsti novelist, zato prevladuje tudi v njegovi drami novelistična stran. Radovedni in z nekim notranjim veseljem smo prečitali to knjigo. Iz vsake vrste veje velika ljubezen do zatiranega istrskega naroda, ki mu služi Car požrtvovalno. Dobro poznavanje istrskih razmer je Caru omogočilo, da se je lotil ne le strokovnjaški, nego tudi z ljubeznijo tega dela odgojne in narodne tendence — in v tem leži predpogoj uspehu Carove drame na hrvatski pozornici. V Zagrebu so izpregli pisatelju o priliki premijere „Zimskega sunca“ konje in oduševljeno občinstvo ga je odpeljalo samo triumfatorski do hotela. Velika simpatija, katero čutijo Hrvatje do posestrime Istre, se je kazala najbolje ta večer in v tem je iskati glavni vzrok zmagi na odru. Demonstracije v septembru 1903 so preludirale tej drami, in občinstvo je zatorej porabilo v gledališču vsako priliko, da dá duška svojemu patriotizmu. Pod takimi uveti je moralo Car Eminovo delo uspeti vsled svoje tendence. — O drami sami, ako jo presojamo le z literarnega stališča, pa ni možno mnogo reči, kajti nedostaje jej baš prvega pogoja — dramatičnosti. Vsebina je kratka: Kamilo, sin kapetana Mikule, se je pravkar oženil s krasotico Jelko, sestro župnika Marka, doktorja Mire in pesnika Nande. Jelka bi bila srečna v svojem zakonu, toda Kamilo je Talijanaš. Italijani ga kandidujejo za istrski sabor in njegov proti-kandidat je svak — dr. Miro. Nesrečen slučaj! Italijani imajo prav toliko glasov kakor Hrvatje, — odločiti ima glas starega Anzelma. In sedaj nastane konflikt. Jelka ne vé, ali naj bi delovala za zmago svojega moža ali svojega brata. Podkupljeni renegat Berto grozi, da prijavi Kamila sodišču, ker je bil baje sokrivec atentata na spomenik cesarja Maksimilijana v Trstu, ako Jelka ne pridobi Anzelma za italijanskega kandidata. Anzelmo pa glasuje s Hrvati, in renegat Berto izvrši svojo grožnjo. Kamilo mora v ječo, a kmalu se razkrije njegova nedolžnost. Vrnivši se k Jelki, odpove se svoji zmoti ter se odreče z najpodlejšimi sredstvi ruvajočim iredentovcem. Kapetan Mikula in njegov sin Kamilo prestopita zopet v vrsto Hrvatov, in ob simboličnem svitu zimskega solca pada zastor. Drama je prepolna patetičnosti in raztegnjenosti; posamezni prizori pa so efektivni in tudi literarno krasno uspeli. Tajiti se sicer ne more, da se pisatelj še bori z gledališko tehniko, vendar je „Zimsko sunce“ za hrvatsko literaturo in za hrvatske odre lepa pridobitev. L. D.

Prof. Dragutin Franić: S gjiacima kroz Bosnu-Hercegovinu, Crnu Goru, Dalmaciju, Jadransko More, Istru (Trst, Mletke, Rijeku) i Hrvatsku. Tiskara N. Pissenbergera i J. Schnürmachera kom. društva u D. Tuzli. Cijena 5 K. Na 464 straneh je prof. Franić kratko in feljetonistovski opisal svoja zanimiva potovanja v družbi hrvatskih dijakov po južnih deželah monarhije ter je opremil svojo knjigo z velikim številom slik in fotografij. V svoje potne spomine je vptel pisatelj tudi zgodovinske pripombe, tako da ima delo vrednost za vsakogar, ki potuje po teh lepih krajih. Vzbujati ljubezen do slovenske domovine ter zanimanje za tuje kraje je hotel pisatelj, in to doseže pri vsakomur, ki prečita ali porabi na lastnem potovanju to knjigo, kakoršne bi si želeli iz peresa slovenskega profesorja, ki bi znal potovati s slovenski dijaki tako, kakor je potoval prof. Franić. Po našem skromnem mnenju bi imela taka — četudi krajša — potovanja za naše dijake maturante večjo korist kakor šablonske vsakoletne abiturijentske veselice s koncerti, plesi in komersi, ki stanejo dokaj denarja, a ne prinašajo nikake koristi!

„Dom“. List hrvatskomu seljaku za razgovor in nauk. Izdaje i uredjuje dr. Ante Radić. Stoji na godinu 3 K i izlazi 2 puta na mjesec u Zagrebu. — Razveselil nas je ta — tudi zunanje — simpatični polmesečnik, v katerem razpravlja urednik v ljubeznivem, priprostem slogu o najaktualnejših sočasnih političnih, socialnih in kulturnih vprašanjih, ne štedi s humorom in satiro ter kramlja o vsem, kar more in mora hrvaškega seljaka zanimati in mu koristiti. Nam se zdi, da je dr. A. Radić izborno pogodil dikcijo za svoje čitatelje ter želimo, da bi tudi slovenska napredna stranka našla moža, ki bi znal našemu kmetskemu ljudstvu tako podomače, jasno in prijazno vlivati v srce in dušo ljubezen za narod, napredek in prosveto! „Dom“ pri neki vrsti hrvatskih duhovnikov ni priljubljen, dá, preganjajo ga celó z lece! To kaže, kakšna je listova smer. No, že danes ima „Dom“ okoli 2400 naročnikov. V interesu probujenja Hrvatse mu jih želimo potrojeno število!

Pripovedi o Petru Velikem. Po petem ruskem izdanju A. Petruševskega poslovenil Ivan Steklasa. „Slovan. knjižnica“, snopič 128—131. V Gorici 1904. Žal, leto prekasno je izšla ta popularno, beletristovski pisana biografija velikega carja Petra. Životopis je obenem jasna zgodovinska slika XVIII. veka v Rusiji, njenih državnih, socialnih in kulturnih razmer. Delo, namenjeno širšim slojem, se čita kakor zgodovinski roman. No, prevod ni na vrhuncu stilistične in gramatikalične popolnosti! — Velezaslužna „Goriška tiskarna“ izda za „Križarji“ še sledeča velika dela H. Sienkiewicza: zgodovinska romana „Potop“ in „Na polju slave“ ter roman „Brez dogme“.

GLEDALIŠČE IN GLASBA.

„Slovensko gledališče“. 27. marca t. l. se je zaključila XII. sezona v novem deželnem gledališču. V sezoni 1903—4. še je uprizorilo 43 raznih del (17 slovanskih in 26 tujih); med njimi je bilo 22 novitet (9 slovanskih in 13 tujih). Zadnji dve noviteti sta bili Šimačkova socialna drama iz praškega življenja „V tujem zraku“. To psihološko delo moderne fature je med najboljšimi dramami, kar se jih je uprizorilo na našem odru iz češke literature. Collinsova senzacionalna drama „Sever proti jugu“ je pravcato američansko delo, polno brutalnih efektov in nenadejanih senzacij ter spada v vrsto iger á la „Pot okoli sveta“.

Tekom marca so se igrala še sledeča dela: Tolstega-Batailla „Vstajenje“, ki je bilo višek letošnjega dramskega repertoirja, „Od stopnje do stopnje“ z gospo Irmo

Polakovo, „Pot okoli zemlje“, „Legionarji“, „Monna Vanna“ in „Podkriževalci“.

Slovenska opera. „Nema iz Portici. Uglasbil D. F. E. Auber (rojen 1782 v Caenu, umrl 1871 v Parizu). V zgodovini igra Auberjeva „Nema“ posebno ulogo. Ta opera tvori namreč pričetek dobe takozvanih „velikih oper“, kateri je Meyerbeer s svojimi operami napravil vrhunec. Revolucionarna snov te opere ji je pripomogla do popularnosti, saj je nastala leta 1828, torej v preddobi poznejših prevratkov. V glasbenem oziru je pa naslovna oseba „Nema“ primorala komponista, v orkestru po možnosti izraziti to, kar hoče nema Fenella povedati. Ta pričetek karakteristike v operni glasbi je bil operi sami le v prid, saj so nastopi Fenelle skoraj najzanimivejši odstavki partiture. „Nema iz Portici“ ima toliko pristnega življenja v sebi, da je ostala do danes, torej že skoraj 80 let, na repertoarju vseh opernih gledališč. Glasba ima francoski značaj in dobi le tu pa tam malo italijanske barve, ne postaja pa nikdar trivialna. Da ima vzlic svoji melodioznosti in priprosti fakturi nekoliko čustva v sebi, to tvori Auberjevo „Nemo“ simpatično in prikupljivo. — Predstava te opere dne 22. marca t. l. se je dobro posrečila. Solisti, zbor in orkester so bili v pravem tiru in so storili kar so mogli. Med „soliste“ štejemo tu tudi gospodično Rückovo, kateri v naslovni ulogi, kot Fenella, sicer ni bilo ne peti in ne govoriti, tem več pa igrati. Gospodična Rückova je s svojim velikim igalskim talentom našla vedno prave mimične izraze in je znala vzbuditi sočutje tudi brez besed. Njenega brata Masaniella je pel gospod Orželski, ki je to pot kraljevski razpolagal s svojim krasnim tenorjem. Pel in igral je živo, temperamentno in naše je pravi izraz, podati svoj čut. Temu paru stanovsko nasprotni, tedaj aristokraški, par sta pela gospod Lang (Alfonso) in gospa Skálova (Elvira) ter je zadnja brilirala s svojim heroičnim glasom. Gospa Skálova se zna oživeti v vsaktero ulogo, in pri njej lahko vselej pričakujemo znamenito predstavljenje, saj njena umetniška nadarjenost, tako v pevskem kot v igalskem oziru, nam jamči za to. Omeniti nam je še gospoda Pestkovskega, ki je v ulogi ribiča Pietra s svojim sonornim basom imel priliko občinstvu prikupiti se. Škoda le, da gospod basist tako malo polaga težišče na čutapolno predavanje! Zbor je bil skrbno pripravljen in se je v tej operi tako odlikoval, da je občinstvo, poleg prej omenjenim solistom, tudi njemu pri odprtem pozorišču izrazilo svoje priznanje. — „Cigan baron“, opereta v treh dejanjih. Uglasbil Ivan Strauss. Pred leti že se je naslajalo naše občinstvo na pestrih melodijah tega komponista, ko se je pel njegov svetovnoznani „Netopir“. Tedanji uspeh in želja, podati občinstvu tudi glasbo lažjega žanra, sta pač napotila intendantco slovenskega gledališča, da je uprizorila to opereto. Nam se zdi ta princip docela upravičen, tembolj, ker Straussov „Cigan baron“ ni opereta navadne, nižje vrste. V sebi ima mnogo glasbenih lepih momentov, ki dvigajo to delo na višji nivó. Uprizoritev je bila taka, kakor smo jo po izkušnjah pri „Netopirju“ pričakovali. Ako pojo operni pevci opereto, moramo pričakovati v pevskem oziru lep užitek, seveda živelj „operete“, to je humor, trpi škodo. V vsi predstavo je privedla humor naša vsestransko porabna moč prave gledališke krvi, to je gospod režiser Fr. Lier. Njega „svinjski knez“, Kálmán Zsupán je bil pravi operetni tip, ki je edini spravil življenje v predstavo. Prve naše operne moči, marljiva gospa Skálova kot lepo cigansko dekle Saffi in gospod Orželski, kot postaven Šandor Barinkay sta imela mnogo lepih momentov, ki sta jih privedla z umetniško vervo do prave veljave. Da bi se izrekli o drugih damah in gospodih naše opere posebej, nam ne preostaje prostora. Splošno pa

priznavamo, da je bila predstava v celoti marljivo pripravljena. v. r.

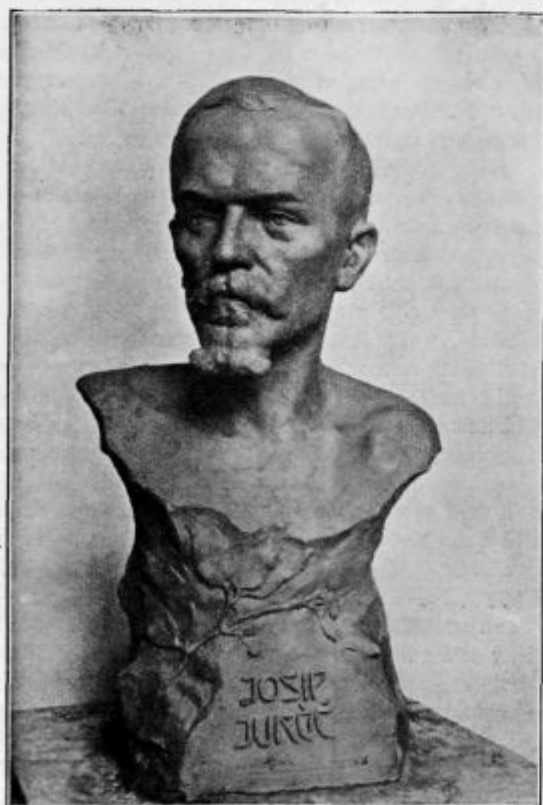
„Zlatorog“ opera. Oton Hausmann je spesnil po Baumbachovem epu „Zlatorog“ libretto, ki je bil podlaga Jurja Rauchenekerjevega najnovejšega opernega dela. Berolinski list „Bühne und Welt“ poroča v 11. številki t. l., da je imela opera v Elberfeldu popoln uspeh. Raucheneker uživa renomé komponista velikega znanja; zložil je že več krasnih čveteroglasnih skladb za godala, znamenite simfonije, velike zборе in točke za posamezna glasbila, pa tudi nekaj dobrih oper, ki so imele, žal, slabo besedilo. To pot pa je imel srečo, kajti Hausmannov libretto je dramatičen, poetičen in vseskoz zanimiv. Kritika priznava, da je opera „Zlatorog“ melodično delo, v katerem se znamenito izraža strast in razburjenje, pa tudi idiličnost lirskih prizorov. Librettist je obdržal vsa slovenska imena delujočih oseb ter ima besedilo bajé prav slovenskonaroden značaj. — Znano je, da je že pred 20 leti uglasil Albert Thierfelder Baumbachovega „Zlatoroga“, ki ga je izvajala tudi že „Glasbena Matica“ v Ljubljani na svojem koncertu. — Razni Slovenci so že pozkušali spisati operni libretto za domačo opero „Zlatorog“ in pred kratkim je dobil zopet neki slovenski operni skladatelj tak libretto, ki ga — z nekaterimi izpremembami — bržčas tudi uglasi.

„Oblaka“. Jar. Kvapila nova igra „Oblaka“ je drama dveh duš, ki si nista bili prisojeni. V tiho župnišče na kmetih je zahajal bogoslovec Peter. Kraj je obiskala o počitnicah gledališčna igralka, ki je tam s svojim očetom preživela pred leti nekaj veselih tednov. Senzitivni Peter se zagleda v krasne oči krasne igralka, ki ji tudi ugaja in prija bogoslovčeva ljubavna vnema, a končno zmaga v nji plemenito čustvo — krvaveče srce se žrtvuje in zataji. V župnišče se dozdevno povrne mir, izgubljena sreča dveh ljubečih duš izpolni srčno nado osivele bogoslovčeve matere. Drama uspešno rešuje trenutno duševno krizo ter je v svojem, dokaj priprostem dejanju vsled svoje živahnosti in vsled toplih čutov efektna. Igrajo jo po vsem Češkem. A. Z.

Poljsko gledališče. Na Poljskem z zanimanjem pričakujejo noviteto „Ahlil“ S. Wyspiańskiego, ki je za njo zajel snov iz helenskih povesti. — Senior poljskih komponistov in nekdanji ravnatelj varšavske opere, A. Münchheimer, je umrl v starosti 74 let. Izmed njegovih oper se je najbolj omilil „Mazepa“. — V Varšavi nameravajo zgraditi posebno gledališče za otroke, ki bi ga vodil kak odličen pedagog. A. Z.

Koncert „Glasbene Matice“ v Ljubljani. Mnogodošlemu občinstvu je nudila „Glasbena Matica“, pod vodstvom koncertnega vodje Mateja Hubada, dne 12. marca t. l. redek užitek. Z namenom, da poda sliko glasbenega razvoja Slovencev v najzadnjem času, je sestavila „Matica“ vzpored tolike bogatosti, da se nam je zdel nekako potraten. Koncert je bil vsekakor predolg — s tem vzporedom bi se napolnila na dobro dva večera — in je temu pač pripisati, če je marsikatera lepota v izvajanih kompozicijah napravila manjši vtis, kakor bi ga bila v normalnih razmerah. „Glasbena Matica“ nam je predstavila tri mlade komponiste, ki imajo toliko muzikalne moči in navdušenja za svojo stvar, da bodo pač krepko korakali po svoji poti na dalje in se nam ni bati, da bi slovenska glasbena muza ne našla v bodoče pripravljenega gaja za svoj blagodejni raj. Gospoda dr. Gajmira Kreka smo spoznali kot komponista pesmi in zborov. Izmed njegovih pesmi so bile proizvajane „V brezupnosti“, „Misli“ in „Tam zunaj je sneg“; izmed zborov pa „Vabilo“. Skla-

datej dr. Krek se s svojo glasbo docela vmisli v besedilo in nam podaja kompozicijo jedrnato in značilno, da ne zgreši učinka pri poslušalcu. Za vsako ubranost v teh, po večini kratkih pesmih najde pravi glasbeni izraz. Ker ne ostaja komponist nikdar pri istem sredstvu, diha iz dr. Krekovih skladb ono življenje, ki dela vsako njegovo kompozicijo zanimivo. Drugi mladi komponist je gospod Anton Lajovic, ki je svoje delovanje že razširil in srečno stopil na polje orkestralne glasbe. Izvajale so se pesmi „Zacvela je roža“ in „Pesem starca“ in ženski zbor z orkestrom „Gozdna samota“, „Bolest kovač“ in Napitnica“. Orkester pa je izvajal Lajovičev „Scherzo“ in „Andante“. Že iz tega vzporeda je razvidno, da je Lajovic zelo produktiven, mnogostranski glasbenik. Seveda ne jamči velika produktivnost za enako visoko vrednost posameznih del. Tudi tem izvajanim Lajovičevim skladbam je opaziti vsakovrstna notranja cena. Gospod Lajovic je v splošnem bolj naklonjen otožni glasbi, a zanimivejši je, kadar se temu svojemu nagnjenju upre in daje v svojem delu duška oni temperamentni sili, ki je v njem še nekako skrita. Pri nekaterih njegovih skladbah opažamo seveda eklektičnost, ki daje njegovi muzi značaj že poznanega. Kakor hitro se pa otrse tega, menda še šolskega vpliva, postane Lajovic originalen in zanimiv. Pri njegovi izredni, najlepše nade vzbujajoči nadarjenosti ne dvomimo, da najde gospod komponist kmalu svojo lastno pot. Tretji navedenih umetnikov je gospod Josip Procházka, glasbenik po poklicu. Tudi on je že komponiral mnogo priznanih instrumentalnih skladb in zborov, a v tem koncertu smo slišali le troje pesmi in sicer: „Zvezde žarijo“, „Poslednja noč“ in „Tak si lepa“. Gospoda Procházke kompozicije preveva vseskozi neka miloba slovansko čuteče duše tudi v dramatiških momentih njegovih skladb. Ta miloba mu daje najti prikupljivo kantileno pri glasbeno strogo dovršenem konceptu. Gospod umetnik je nastopil tudi kot pianist in je proizvajal

SVIT. PERUZZI: JOS. JURČIČ.

dr. Dvořáka „Na tačkách“, Smetanovo „Koncertno polko (Fis-dur) in Lisztovo „Faust-fantazijo“. Razpolagajoč z dovršeno tehniko je gospod pianist privedel do veljave zlasti lirске oddelke navedenih skladb in sta mu dve prvi kompoziciji dali priliko, pokazati se muzika. Lizstova skladba je nekoliko odpadla.* Poleg teh treh najmlajših naših komponistov so bili zastopani tudi že dobri znanci s štirimi zbori tako Anton Förster s svojim oduševljaljočim zborom „Povejte ve planine“, Anton Nedved z milobnim „Pod oknom“, dr. Gustav Ipavec z zborom v narodnem duhu „Tiček“ in dr. Anton Schwab z zborom „Moji devojčici“. Gospod koncertni vodja Matej Hubad je vodil ves ta ogromni vzpored z ono čisto umetniško posveto, ki je lastna človeku, prepričanem o svetosti svojega poklica. Vsi zbori, ženski, moški in mešani, so bili pod njegovim vodstvom tako skrbno pripravljani ter proizvajani, da je bilo občinstvo, povsem zadovoljeno in navdušeno. Njega spretna taktirka ne vodi sigurno le zborov, nego tudi orkester, ki se je kot spremljevalec in samostojno nastopajoč vzpel do onega vrhunca, ki ga je zahtevati pri koncertih prve vrste. Vojaški orkester je bil pomnožen po gospodih učiteljih in članih „Glasbene Matice“, ter se je prav vrlo odlikoval pri zaključni koncertni točki, dr. Dvořákovem „Slovenskem plesu“ št. 8, ki jo je predaval z ono temperamentnostjo in v oni nekajeni ritmiki, ki je pač bila v intenciji velikega komponista. v. r.

UMETNOST.

Razstava slovenskih umetnikov na Dunaju je imela — kakor je bilo posneti po ocenah dunajskih dnevnikov — popoln uspeh. Trifolij Jakopič, Jama in Grohar je žel najčastnejše moralne in tudi gmotne uspehe. Fr. Berneker kot edini zastopnik slovenskega kiparstva, pa se ima nadejati poslej tudi dejanske pozornosti odločilnih dunajskih krogov. Nas iskreno veseli ta zmaga slovenskega čopiča in dleta, saj so Dunajčanje potrdili našo sodbo, ki smo jo v „Slovanu“ opetovano izrekli o slovenski moderni obrazovalni umetnosti. V prihodnji številki prinesemo članka gg. Ivana Cankarja in Otona Zupančiča o tej razstavi, hkratu pa nekaj nmetniških reprodukcij razstavljenih del, ako nam bodo na razpolago. „Slovan“ rad in nesebično deluje za izvirno slovensko umetnost; če ne more vselej hitro zadostiti lastni želji, ni naša krivda. Slovenske imovitejše kroge, zlasti naša oblastva pa iznova opozarjamo na slovenske umetnike, ključoč jim: Svoji k svojim! Žalostno bi bilo, ako bi veljalo tudi za naše slikarje in kiparje: „Nemo propheta in patria!“

RAZNOTEROSTI.

Knjige „Slovenske Matice“ za I. 1903. Koncem marca meseca so izšle Matičine knjige za minulo leto. Iz vestno in skrbno sestavljenega „Letopisa“ posnemamo, da znaša število društvenih članov 3042. Letos se je skrčilo to število za 34, lani pa za 147; torej je v dveh letih padlo za 181 članov! Žalostno in pa — značilno za sedanje razmere v naši domovini . . . Iznova bi priporočali odboru, da odmerja beletristiki vedno po troje, znanstvu in poduku pa le po 2 knjigi; šesto knjigo nadomeščaj „Letopis“. Naslovi knjig in njih vsebina je sledeča: 1.) Slovenske na-

* Gospod Procházka je prav decentno spremljeval na glasovirju gospoda opernega tenorista Stanislava Orželškega, ki je predaval vse navedene solospesve s svojim bogatim glasom fino občuteno in simpatično, dasi ne baš rafinirano!

rodne pesmi. Vredil dr. K. Štrekelj. 7. snopič. II.) Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. Uredil L. Pintar. V. zvezek. 1. † Iv. Vrhovec: Zgodovina šentpeterske fare v Ljubljani. 2. Nekoliko stvari izpod Čopovega in Prešernovega peresa. Objavil Avgust Žigon. 3. Dr. Ivan Žmavc; dr. Fr. Lad. Rieger (s sliko.) 4. Evgen Lah: Statistične črtice o Ljubljani. občin. volitvah v dobi od l. 1866—1903. 5. Dr. Janko Šlebinger: Slovenska bibliografija za l. 1902. III.) Slovenska bibliografija. I. del: Knjige (1550 do 1900). 1. snopič. Sestavil dr. Franc Simonič, kustos c. kr. vseučiliške knjižnice na Dunaju. IV. Zabavna knjižnica. XVI. zvezek. Pri Jugoslovanih. Spisal Josip Lavtižar. (V tekstu je mnogo slik.) V. Knezova knjižnica Zbirka zabavnih in poučnih spisov. X. zvezek. 1.) Ivan Cankar: Življenje in smrt Petra Novljana. 2.) Josip Kostanjevec: Ebla. VI. Letopis za l. 1903. Uredil Evgen Lah. O posameznih knjigah bomo poročali v prih. zvezkih „Slovana“.

Josip vitez Gorup pl. Slavinski. Slovenci smo uboren narod in kapitalisti so med nami malone bele vrane. Kapitalist rodoljubnega, radodarnega srca in požrtvovalnih rok pa je v slovenskem narodu posebno izredna izjema. Tak mecen je Josip Gorup na Reki. Dne 6. marcija slavi ta ljubljani slovenski mož svojo sedemdesetletnico. Velike zasluge tega odličnjaka so znane vsej slovenski domovini; zlasti pa za Ljubljano je storil z radodarno roko toliko, da ga je občinski svet v svoji seji dne 28. decembra 1888. v znamenje zahvale našega glavnega mesta imenoval častnim meščanom. Cesar mu je ob 50 letnici svojega vladanja podelil Franc Jožefov viteški red, lani pa plemstvo z naslovom pl. Sla-

JOSIP GORUP pl. SLAVINSKI.

vinski. Gorupova zasluga je, da se je odpravila iz sredine mesta deželna bolnišnica; občini je podaril Gorup obenem velik del sveta v mestu ter se je s skupičkom parcelovanega zemljišča pridobil fond za zgradbo cesarja Franca Jožefa I. mestne višje dekliške šole. Gorup je založil vrhu tega še veliko svoto za ustanove slovenskim deklicam, ki so gojenke mestne višje dekliške šole v Ljubljani ter je ustanovil več velikih ustanov za slovenske vseučiliščnike. Z ozirom na potresno nesrečo v našem mestu je zgradil za uradništvo štiri velike hiše v ulicah, imenovanih po njem, ter na Rimski cesti. V teh lepih hišah je 72 stanovanj. Dalje podpira izdatno razna narodna podjetja in društva ter je žrtvoval velike svote za našo umetnost in vedo. Na Reki in v Trstu je oživotvoril in fundoval velika industrijalna podjetja, ki delujejo že desetletja na korist občni blaginji. Bil je svoječasno tudi marljiv deželni poslanec, zastopnik notranjskih mest in trgov ter je kot izboren, podjeten ekonom vzornik slovenskim trgovcem in veleobrtnikom. Vedno je imel Josip Gorup pl. Slavinski odprto srce in odprte roke za slovenski svoj narod, čegar gospodarsko in kulturno napredovanje pospešiti je njegova najsrčnejša želja. Slovenska domovina zna ceniti požrtvovalnost tega velmoža ter mu je izrazila svojo zahvalo s tem, da so ga razna mesta in razni trgi ter mnoge kmetijske občine imenoval častnim meščanom ali občanom, premnoga društva pa svojim častnim članom. 75 častnih diplom mest, trgov, vasi in društev ima veletržec Josip Gorup ter je v tem oziru dosegel število, kakor še nikdar noben Slovenec. Tudi „Slovana“ mu želi še mnogo let zdravja in sreče!

NAŠE SLIKE.

J. M. H. Hofmann: **Krist na Oljski gori.** (Umet. priloga.) „Oče, če je mogoče, naj gre ta kelih trpljenja mimo mene!“ — Srečko Magolič: **Na barju.** (Umet. priloga.) Nedavno je razstavil Sr. Magolič več pokrajinskih slik iz Ljubljane in okolice. Tukajšnji dnevniki so soglasno priznali, da so slike polne občutja in da lepo izražajo karakteristiko krajine. Risba je skrbna, vendar ne vsiljiva, barve simpatične. Najlepša razstavljena slika je bila z naslovom „Pod Krimom“, ki jo prinašamo danes z naslovom „Na barju“. Bujna vegetacija, pestro cvetličje, svetlikanje barskih vod, v ozadju Krim in nad njim fini oblaki — vse je na oljnatem originalu izvršeno z diskretno umetnostjo. Žal da se več teh prednosti v črnem tisku izgubi! Pripominjamo, da si je nekaj Magoličevih slik nabavil umetniški zavod Brendamour v Monakovem, da zalaga z njimi velikonemške ilustrovane liste. — Robert Auer: **Rože.** Hrvatski umetnik je naslikal tu bujno dekliško rožico med dehtečimi vrtnicami. — Jan vitez Skramlik: **Vesti z bojišča.** Pred kratkim umrl čiški umetnik podaja prizor iz kmetijske gostilne, kjer razlaga županov pisar po novem časopisu, kaj je na bojišču novega. — J. Hajek: **Mater dolorosa.** Dovršeno je! Sin leži v grobu in mati je vzela seboj njegovo trnjevo krono. Bolesti polno je njeno lice, od žalosti in groze uničeno njeno telo. A vstal bode v novi moči in slavi! — Prof. dr. Vinko Šercl (fotogr.) — Tizian: **Polaganje Krista v grob.** — F. Roubaud: **Molitev mohamedanca.** — Ruski car **Nikola II.** v uniformi svojega avstrijskega polka. V sedanji dobi rusko-japonske vojne kipi iz vseh slovanskih src vrela želja: „Bože, carja hrani na strah vragom!“ — Kosta Hörmann (fotogr.) Rojen l. 1850 v Belovaru na Hrvatskem v bivši Vojni krajini. — Josip Gorup (fotogr.) — Svitoslav Peruzzi: **Josip Jurčič.** Kipar Peruzzi, rodom iz Lip na ljubljanskem barju, je napravil model Jurčičevega doprsnega kipa po fotografiji in po navodilih svojega pok. očeta, ki je poznal našega pisatelja osebno. Peruzzi dela sedaj model, za cesarjev spomenik v Ljubljani.